

Рада Європи
Бюро міжетнічних відносин Республіки Молдова

Переклад українською мовою

**КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
ТРЕТІ ВИСНОВКИ ПО МОЛДОВІ**

Ухвалені 26 червня 2009 р.

**РЕЗОЛЮЦІЯ CM/ResCMN(2010)6
щодо виконання Республікою Молдова Рамкової конвенції
про захист національних меншин**

Ухвалена Комітетом Міністрів 5 травня 2010 у рамках 1084-й зустрічі
Заступників міністрів

КИШИНІВ 2010

Ediția propusă cuprinde două documente în limba ucraineană ce reflectă rezultatele ciclului trei de monitorizare de către Consiliul Europei a implementării în condițiile Republicii Moldova a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale – unui din principalele documente europene, conținând standardele în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale.

Ediția este pregătită de Biroul Relații Interetnice

Предлагаемое издание включает два документа на украинском языке, отражающих итоги третьего цикла мониторинга Советом Европы имплементации в условиях Республики Молдова Рамочной Конвенции о защите национальных меньшинств – одного из основных европейских документов, содержащих стандарты в области защиты прав национальных меньшинств.

Издание подготовлено Бюро межэтнических отношений

**КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

ТРЕТІ ВИСНОВКИ ПО МОЛДОВІ,

Ухвалені 26 червня 2009 р.

РЕЗЮМЕ

Після ратифікації Рамкової Конвенції, Молдова вжила заходів по розвитку системи захисту прав національних меншин і виконанню чинного законодавства в даній галузі, особливо, у сфері освіти. Необхідні міри, що доповнюють законодавчу базу по захисту прав національних меншин. Порушення прав людини, що мали місце після парламентських виборів у квітні 2009 р., можуть вплинути на наступне виконання Рамкової Конвенції в Молдові.

Розширилися можливості вивчення мов меншин, були також початі заходи щодо розвитку багатомовної освіти. Однак, необхідні більш дійові заходи по забезпеченню можливостей для вивчення й поліпшення якості викладання державної мови¹ особам, що належать до національних меншин, з метою підвищення ефективності їхньої участі, як у суспільних справах, так і в процесі прийняття рішень і соціально-економічного життя країни.

Регулярно проходять дискусії, що стосуються мовних проблем, але вони характеризуються меншою напруженістю, ніж у попередні роки.

Особи, що належать до національних меншин, а також неєвропейські іммігранти нерідко стикаються з упередженнями, а іноді з діями на ґрунті расової ворожості, хоча про подібні факти повідомляється рідко. За наявними відомостями, за допомогою деяких засобів масової інформації поширюються стереотипи, а також – підбурювання до дискримінації різних груп. Повідомляється про випадки переслідування й неналежного поведження поліції стосовно осіб, що належать до національних меншин, іммігрантам, а також особам, що належать до релігійних конфесій, відмінним від Православної церкви. Влада повинна приймати більше рішучі заходи для подальшого просування міжкультурного й міжрелігійного діалогу й боротьби з усіма формами нетерпимості, у тому числі в політичній сфері й засобах масової інформації.

Були початі заходи щодо розвитку законодавчої бази в сфері боротьби з дискримінацією. Цю діяльність необхідно продовжувати й надалі. Однак, особи, що належать до національних меншин, зокрема, роми зазнають дискримінації. З метою поліпшення становища ромів у різних сферах, таких як, забезпечення житлом, працевлаштування, освіта, охорона здоров'я й культура, владою був розроблений План дій. Однак, необхідно почати більш результативні міри й виділити більш значимі ресурси для того, щоб реалізація Плану дій вплинула на зміну становища ромів, які зазнають ізоляції від соціального середовища й маргіналізації.

Перепис населення, проведений в 2004 р. надає оновлені відомості про склад молдовського населення, але без чіткого зазначення етнічної і мовної приналежності осіб.

---

¹ У даних Висновках Консультативний комітет згадує Державну мову відповідно до визначення, закріпленого у Статті 13 Конституції Республіки Молдова.

Відзначається недостатність нової інформації про положення осіб, що належать до національних меншин.

Незважаючи на надання Гагаузії в 1994 р. спеціального статусу автономії (Адміністративне територіальне утворення Гагаузія), необхідні більш дійові заходи для збереження й розвитку гагаузької мовної й культурної спадщини. Необхідно чітко визначити повноваження гагаузьких органів влади з метою забезпечення більш ефективного функціонування структур автономії.

Канали громадського телебачення продовжують транслювати передачі мовами різних меншин, але переважно не в прайм-тайм. Широко доступні програми мовами меншин, які транслюються приватними телеканалами, головним чином із сусідніх країн.

Особи, що належать до національних меншин, представлені у виборчих органах різних рівнів; однак, закон, що регламентує діяльність політичних партій, містить положення, що перешкоджають створенню політичних об'єднань національних меншин, які представляли б їхні законні інтереси. Представництво національних меншин у державному управлінні й громадських службах залишається обмеженим. До складу Координаційної ради етнокультурних організацій входить широке коло організацій меншин, у тому числі, організації іммігрантів. На жаль, влада не повною мірою використовує можливості даного об'єднання в якості дорадчого й консультативного органа.

Невирішені проблеми, що вимагають негайних заходів

- **прийняти в пріоритетному порядку комплексне антидискримінаційне законодавство; здійснювати на регулярній основі моніторинг проявів дискримінації, расової ворожості й антисемітських дій;**
- **вживати більш результативні заходи щодо боротьби з усіма формами прояву нетерпимості, у тому числі в засобах масової інформації й у політичному житті, а також просувати взаємоповагу й взаєморозуміння. Ефективно розслідувати й приймати санкції щодо всіх випадків неналежного поведіння поліції;**
- **вживати рішучих заходів для реалізації Плану дій з підтримки ромів з метою досягнення значного й довгострокового поліпшення становища ромів у всіх галузях, у тому числі через виділення необхідних ресурсів для його виконання; вжити заходів для забезпечення представництва ромів на всіх рівнях.**

ЗМІСТ

I. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ.....	7
Процедура моніторингу.....	7
Загальна інформація про виконання Рамкової Конвенції після двох циклів моніторингу...8	
Законодавча база й інституційні структури.....	8
Міжкультурний діалог і толерантність.....	9
Право на свободу віросповідання	10
Права осіб, що належать до національних меншин, в галузі освіти.....	10
Становище ромів	10
Права осіб, що належать до національних меншин, на ефективну участь.....	11
II. КОМЕНТАРІ ДО ОКРЕМИХ СТАТЕЙ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ.....	12
Стаття 3 Рамкової Конвенції.....	12
Стаття 4 Рамкової Конвенції.....	12
Стаття 5 Рамкової Конвенції.....	15
Стаття 6 Рамкової Конвенції.....	17
Стаття 7 Рамкової Конвенції.....	20
Стаття 8 Рамкової Конвенції.....	21
Стаття 9 Рамкової Конвенції.....	22
Стаття 10 Рамкової Конвенції.....	23
Стаття 12 Рамкової Конвенції.....	24
Стаття 14 Рамкової Конвенції	26
Стаття 15 Рамкової Конвенції.....	29
Стаття 18 Рамкової Конвенції.....	33
III. ЗАКЛЮЧНІ ВИСНОВКИ.....	35
Позитивні зміни після двох циклів моніторингу.....	35
Невирішені проблеми після двох циклів моніторингу.....	35
Рекомендації.....	36

**КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

ТРЕТІ ВИСНОВКИ ПО МОЛДОВІ

1. Консультативний комітет ухвалив дані Висновки по Молдові у відповідності зі статтею 26 (1) Рамкової Конвенції й правилом 23 Резолюції (97)10 Комітету Міністрів. Дані Висновки були ухвалені на основі інформації, що міститься в Державному звіті (надалі Державний звіт), отриманому 24 лютого 2009 р., і інших писемних джерелах, а також на основі інформації, зібраної Консультативним комітетом у ході урядових і неурядових контактів у період візиту комітету, що відбувся 21-24 квітня 2009 р., у Кишиневі та районі Отачь.
2. Розділ I містить основні висновки Консультативного комітету по ключовим положенням щодо виконання Рамкової Конвенції в Молдові. Дані висновки включають також більш детальні постатейні висновки, висвітленні в Розділі II, і відносяться до тих положень Рамкової Конвенції, виконання яких викликало в Консультативного комітету деякі спірні питання.
3. Обидва розділи посилаються на висновки, зроблені в процесі першого й другого циклів моніторингу, викладені в першому й у других висновках Консультативного комітету, ухвалених відповідно 1 березня 2002 р. і 9 грудня 2004 р., а також у резолюціях Комітету Міністрів від 15 січня 2003 р. і 7 грудня 2005 р.
4. Заключні висновки, що містяться в Розділі III, можуть послужити основою для майбутніх висновків і рекомендацій Комітету Міністрів по Молдові.
5. Консультативний комітет виражає надію на продовження діалогу з офіційною владою, а також представниками національних меншин і інших осіб, зацікавлених в виконанні Рамкової Конвенції. З метою досягнення необхідної прозорості даного процесу, Комітет настійно рекомендує представити дані Висновки широкої громадськості безпосередньо після його одержання. Консультативний комітет звертає увагу державчленів на той факт, що Комітет Міністрів, прагнучи підсилити прозорість процесу й дозволити всім залученим сторонам на ранньому етапі ознайомитися з основними висновками моніторингу, 16 квітня 2009 р. затвердив нові правила публікації Висновків й інших документів Консультативного комітету, що стосуються процедури моніторингу (див.. Резолюцію CM/Res(2009)3, що уточнюють Резолюцію (97)10 щодо процедури моніторингу у відповідності зі Статтями 24-26 Рамкової Конвенції про захист національних меншин).

I. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

Процедура моніторингу

6. Молдова продемонструвала конструктивний підхід до організації моніторингу виконання Рамкової Конвенції, включаючи своєчасне представлення на розгляд Державного звіту. Консультативний комітет з особливим задоволенням відзначає, що, як і в ході першого циклу моніторингу, Другі Висновки, а також відповідна Резолюція Комітету Міністрів, були переведені на шість мов². Комітет також вітає факт проведення в 2006 р. семінару, що сприяв популяризації підсумків другого циклу моніторингу. Консультативний комітет з інтересом відзначає, що з 2005 р. організуються різні заходи, що стосуються національних меншин, у тому числі засідання в різних районах, проведені Бюро міжетнічних відносин, а також семінари, присвячені Європейській Хартії регіональних мов або мов меншин.

7. Консультативний комітет відзначає, що третій Державний звіт був підготовлений робочою групою, на чолі з Бюро міжетнічних відносин, до складу якої увійшли представники різних міністерств, залучених у процес забезпечення захисту національних меншин, і голова Правління Координаційної ради етнокультурних організацій. Більш того, з метою обговорення змісту Державного звіту, з ініціативи Бюро міжетнічних відносин в 2008 р. були проведені два засідання представників організацій, що входять до складу Координаційної ради етнокультурних організацій.

8. Однак, Консультативний комітет був проінформований про те, що в процесі розробки Державного звіту враховувалися думки не всіх організацій національних меншин, і багатьом з них не була надана можливість ознайомитися із заключною версією звіту до моменту його передачі Раді Європи. Консультативний комітет повторює сформульовану в ході другого циклу моніторингу рекомендацію, що призиває владу в процесі підготовки наступних Державних звітів проводити більш тісні й детальні консультації, а також враховувати думки більш широкого кола представників меншин.

9. Консультативний комітет відвідав Молдову в період з 21 по 24 квітня. У рамках даного візиту, що відбувся за запрошенням уряду Республіки Молдова, був організований прямий діалог з усіма зацікавленими сторонами. Особливу цінність являла собою додаткова інформація, представлена урядом, а також іншими джерелами, у тому числі представниками національних меншин. Зустрічі проходили не тільки в Кишиневі, але також у місті Отачь і прилягаючих територіях. Консультативний комітет із задоволенням відзначає прагнення до співробітництва, виявлене молдовською владою в процесі прийняття даних Висновків.

10. Консультативний комітет з жалем відзначає, що, незважаючи на зусилля, прикладені молдовською владою й іншими зацікавленими сторонами в пошуках мирного вирішення конфлікту, Придністров'я дотепер залишається територією непідконтрольною молдовському уряду. Отже, молдовські органи влади не можуть забезпечити ефективну реалізацію Рамкової Конвенції на цій території. Консультативний комітет вважає, що Придністровська проблема не може не впливати на виконання Рамкової Конвенції й на території, що перебувають під безпосереднім контролем уряду.

11. Консультативний комітет закликає молдовську владу й всі залучені сторони об'єднати зусилля, зайняти відкриту, конструктивну позицію й знайти, якнайшвидше, правильне й остаточне рішення Придністровської проблеми. Прийняття такого рішення повинне відповідати дотриманню принципів Рамкової Конвенції, що гарантують захист прав національних меншин на всій території Молдови.

---

² Державна, російська, українська, болгарська, гагаузька і романі.

Загальна інформація про виконання Рамкової Конвенції після двох циклів моніторингу

12. Відповідно до інформації, отриманої з різних джерел, у тому числі від інших міжнародних органів³, внаслідок подій, які відбулися після парламентських виборів у квітні 2009 р., мали місце випадки порушення прав людини. Консультативний комітет виражає глибоку стурбованість даними порушеннями прав людини, які суперечать принципам Рамкової Конвенції й можуть негативно вплинути на подальше виконання в Молдові цієї Конвенції.

13. Консультативний комітет бере до уваги те, що Молдова протягом довгого періоду знаходиться у важкій економічній ситуації, що веде до підвищення рівня еміграції населення із країни. Комітет відзначає, що особи, що належать до національних меншин, також піддані цьому явищу, хоча Комітет не має у своєму розпорядженні дані, що вказують на етнічне походження емігрантів, внаслідок чого не може оцінити ступінь участі представників національних меншин у міграційних процесах.

14. Результати останнього перепису населення, організованого в 2004 р., свідчать, що загальна кількість осіб, що належать до національних меншин, істотно зменшилася, і відповідно змінилася чисельність кожної з груп меншин⁴.

15. Консультативний комітет звертає увагу на те, що економічна криза в Молдові торкається всіх сфер діяльності, у тому числі впливає на обсяг ресурсів, які виділяються на виконання Рамкової Конвенції. Однак, Комітет підкреслює важливість консолідації зусиль по захисту національних меншин, а саме по поліпшенню вже досягнутих результатів і зниженню ймовірності виникнення труднощів у майбутньому.

16. Консультативний комітет не мав можливості докладно вивчити положення осіб, що належать до національних меншин, у Придністров'ї. Однак, Комітет, на основі інформації, отриманій з різних джерел, із тривогою відзначає випадки порушення прав людини, у тому числі прав меншин на території Придністров'я⁵. Зокрема, з моменту прийняття других Висновків, положення учнів і викладачів у школах з навчанням державною мовою й використанням латинської графіки так і не покращилося.

Законодавча база й інституційні структури

17. Влада вжила заходів для подальшого розвитку системи захисту прав меншин і дотримання існуючого законодавства, головним чином у сфері освіти. Однак, Комітет відзначає, що подальші заходи щодо доповнення існуючого законодавства не були початі, незважаючи на те, що це передбачено Законом про права осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій від 2001 р. (далі Закон про меншини). Цей закон передбачає внесення поправок у чинне законодавство щоб уникнути наявності протиріч із Законом про меншини, а також прийняття законодавчих актів, що гарантують виконання Закону⁶. Консультативний комітет висловлює стурбованість

³ Див. Комісар Ради Європи з прав людини: «Доповідь Томаса Хаммерберга про візит у Молдову 26-28 квітня 2009 р.». Парламентська Асамблея Ради Європи «Інформаційна записка про функціонування демократичних інститутів у Молдові: коментарі до Резолюції 1666 (2009) про функціонування демократичних інститутів у Молдові» від 29 квітня 2009 р.

⁴ Відповідно до перепису населення 1989 р. чисельність осіб, що належать до національних меншин, становила 35,5% , у тому числі: 13,8% - українці, 13% - росіяни, 3,5% - гагаузи, 2% - болгари, 1% - євреї, 0,3% - роми й т.д. Загальна чисельність населення становила 4 335 360 осіб. Дані переписи 2004 р. демонструють зменшення числа населення до 3 383 332 осіб. Особи, що належать до національних меншин, становлять лише 23,8%: українці нараховують 8,4%, росіяни - 5,9%, гагаузи - 4,4%, румуни - 2,2%, болгари -1,9%, роми - 0,4%, євреї - 0,1%, інші національності - 0,5%.

⁵ Див. вище параграф 3. Див. також Європейський суд з прав людини: справи Келдаре й інші 42 проти Молдови й Росії (скарга № 8252/05), Катан і інші 27 проти Молдови й Росії (скарга № 43370/04) і Черкавський і інші 98 проти Молдови й Росії (скарга № 18454/06).

⁶ Див. Статтю 29 Закону про права осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій, прийнятого 19 липня 2001 р.

недостатнім виконанням існуючих законів і вважає, що необхідно приймати більш дійові заходи по забезпеченню закріплених у них прав осіб, що належать до національних меншин.

18. Відзначається, що з моменту прийняття Других Висновків Консультативного Комітету, державні органи стали приділяти меншу увагу вирішенню питань, що стосуються національних меншин, і політиці в цій галузі. Зменшення обсягу ресурсів, які виділяються Бюро міжетнічних відносин для здійснення його діяльності, зниження статусу Бюро, а також ліквідація в структурі Міністерства освіти Управління по освіті меншин свідчить про зменшення підтримки (гуманітарних і фінансових ресурсів) заходів щодо виконання Рамкової Конвенції. Щодо системи виділення ресурсів на збереження й розвиток культурної спадщини національних меншин, представники останніх висловлюють стурбованість із приводу недостатньої прозорості даної системи й обмеженої участі в цьому процесі їхніх організацій і представників.

19. З 1989 р. не приймалися нові закони, що стосуються статусу мов у Молдові⁷. Дотепер виникають дискусії щодо мовної приналежності різних груп у суспільстві, однак вони характеризуються більшою стриманістю, ніж десять років тому. Консультативний комітет стурбований недавно виниклою напруженою ситуацією навколо проблем, пов'язаних з мовною приналежністю й ідентичністю, а також можливим впливом такого становища речей на єдність молдовського суспільства (див. також параграф 21).

20. У процесі розгляду знаходяться законопроекти, спрямовані на захист від дискримінації й посилення покарань за підбурювання до насильства на ґрунті ненависті або расової ворожості. Консультативний комітет виражає надію на якнайшвидше набуття чинності нових законів, що буде сприяти підвищенню ефективності в боротьбі з дискримінацією й расизмом, формуванню в середовищі усвідомлення необхідності вирішення даних проблем. У цій сфері особлива роль приділяється парламентським адвокатам, тому дуже важливо продовжувати надавати їм адекватну підтримку.

Міжкультурний діалог і толерантність

21. Хоча стосунки осіб, що належать до національних меншин, у молдовському суспільстві залишаються мирними, повідомляється про недавно виниклу напружену ситуацію навколо питань мовної й національної ідентичності. Особливе занепокоєння викликає те, що лінгвістичні розбіжності використовуються в політичних цілях і представляються як основна причина соціального розколу. Більш того, особи, що належать до певних груп, такі як іммігранти й роми, час від часу стикаються із проявами нетерпимості, що іноді пропагується засобами масової інформації, і зазнають образ і дій дискримінаційного характеру.

22. Відсутність плюралізму, а також надмірне обмеження свободи слова в засобах масової інформації, викликають особливе занепокоєння. Саме в контексті триваючих дебатів навколо лінгвістичної приналежності, деякі засоби масової інформації пропагують нетерпимість, а іноді сприяють розпаленню ненависті. Громадські засоби масової інформації неадекватно відображають культурну розмаїтість молдовського суспільства, незважаючи на існування телебачення і радіо мовами меншин.

23. Хоча, в останні кілька років, було організоване навчання співробітників поліції з питань прав людини й меншин, різні джерела продовжують повідомляти про випадки неповажного й грубого поводження поліції⁸. Деякі представники національних меншин, а саме іммігранти й особи, що належать до нетрадиційних релігійних груп, а також роми, заявляють про випадки поганого поводження, застосування насильства, незаконної

⁷ Закон про функціонування мов набув чинності в 1989 р.

⁸ Див. вище виноску 3.

затримки й обшуків на вулицях, а також про інші форми залякування й утиску з боку поліції.

Право на свободу віросповідання

24. Мусульманські організації неодноразово зверталися щодо визнання ісламського культу в Молдові, у тому числі після набуття чинності в 2008 р. нового Закону про релігійні культу. Ці звернення не були задоволені. Більш того, представники мусульманських громад скаржаться на обшуки й інші форми агресії з боку поліції.

25. Дуже важливо почати відкритий діалог між владою й представниками мусульманської релігії з питань реєстрації Ісламського культу в Молдові. У контексті прийнятого Європейським судом з прав людини рішення в справі *Маїшаєв проти Молдови*⁹ владі варто забезпечити право віруючим мусульманам і особам, що належать до інших релігій, на вираження їхньої релігійної приналежності, створення релігійних інститутів, організацій і асоціацій.

Права осіб, що належать до національних меншин, у галузі освіти

26. Молдова здійснила ряд заходів щодо підготовки посібників і інших педагогічних матеріалів по навчанню мовам меншин. Продовжують функціонувати експериментальні школи з навчанням на деяких мовах меншин. Однак, подальший розвиток системи викладання мов меншин і навчання даними мовами ускладнюється недостатністю ресурсів, а саме підручників і відповідно підготовлених викладачів.

27. Викладання державної мови особам, що належать до національних меншин, як у рамках шкільної програми, так і в інших навчальних закладах, залишається незадовільним, незважаючи на різні програми, реалізовані в останні кілька років. Уряду необхідно застосувати комплексну стратегію для розширення доступу й поліпшення якості викладання в даній галузі, оскільки багато представників національних меншин не володіють або мало володіють державною мовою. Це відображається на їхній участі в соціально-економічному житті країни й у суспільних справах.

Становище ромів

28. Незважаючи на гарні умови проживання деяких представників ромської меншини у Молдові, більшість ромів продовжують зазнавати серйозних труднощів у повсякденному житті, і їхнє становище значно не покращилося з моменту прийняття попередніх висновків Консультативного комітету. Умови проживання ромів у багатьох селах залишаються незадовільними. Вони ізольовані від суспільства. Рівень безробіття й бідності серед ромів вище, ніж серед іншого населення. Рівень освіти ромів у цілому залишається низьким, незважаючи на заходи щодо залучення ромів до навчання в школах. Ефективна участь ромів у громадських справах за допомогою виборних органів, а також їхня участь у державному управлінні залишаються вкрай обмеженими.

29. Влада розробила План дій з підтримки ромів на 2007-2010 роки, що включає заходи в галузі освіти, працевлаштування, соціального захисту, охорони здоров'я й культури. Консультативний комітет знову виражає занепокоєння із приводу недостатньо ефективного виконання багатьох положень даного Плану. Комітет вважає за необхідне прийняти більше ефективні заходи й виділити додатковий об'єм ресурсів для імплементації Плану з метою забезпечення значного й довгострокового поліпшення становища ромів. Важливим є розвиток діалогу із ромськими організаціями й

---

⁹ *Справа Маїшаєв проти Молдови*, скарга № 6303/05, Рішення суду від 12 травня 2009 р. Рішення суду не є остаточним. (Стаття 44, параграф 2 Європейської Конвенції про захист прав людини).

представниками, а також їхнє залучення в реалізацію, моніторинг і оцінку стратегій і заходів по поліпшенню положення ромів.

Права осіб, що належать до національних меншин, на ефективну участь

30. Особи, що належать до національних меншин, у цілому добре представлені у виборних органах на центральному й місцевому рівнях. Однак, існують перешкоди для ефективної участі представників національних меншин у політичному житті країни й у процесі прийняття рішень. Зокрема, обмеження, встановлені Законом про політичні партії від 2008 р., ускладнюють захист законних інтересів меншин і можуть негативно позначитися на їхній участі в суспільних справах.

31. Участь осіб, що належать до національних меншин, у державному керуванні залишається обмеженою, і ефективний моніторинг цієї сфери не проводиться. Особливо незначним є представництво нечисленних меншин і ромів. Необхідно прийняти додаткові заходи по підготовці й перепідготовці осіб, що належать до національних меншин, у тому числі по навчанню державній мові з метою їхнього залучення в державне управління всіх рівнів.

32. При Бюро міжетнічних відносин продовжує функціонувати Координаційна Рада етнокультурних організацій. Рада об'єднує широке коло організацій різних національних меншин, включаючи асоціації іммігрантів. Однак, представники меншин висловлюють стурбованість із приводу зниження статусу Ради в останні роки й пропонують органам, що приймають рішення, у повному обсязі використати можливості його потенціалу, як консультативного органа з питань національних меншин.

33. Функціонування автономії в Гагаузії ускладнюється рядом невідповідностей у розподілі повноважень між центральним урядом і владою Гагаузії. Необхідне проведення подальшого діалогу з метою підвищення ефективності функціонування автономії.

II. КОМЕНТАРІ ДО ОКРЕМИХ СТАТЕЙ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ

Стаття 3 Рамкової Конвенції

Критерій громадянства у визначенні поняття «національна меншина»

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

34. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет привітав той факт, що Молдова на практиці застосувала комплексний підхід у налагодженні контактів із представниками й організаціями національних меншин.

35. Однак, Комітет висловив стурбованість у зв'язку з тим, що чинність Закону № 382 від 28 серпня 2001 р. про права осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій поширюється тільки на осіб, що володіють молдовським громадянством. Комітет відзначив, що особи іноземного походження продовжують стикатися із труднощами при одержанні молдовського громадянства.

Сучасний стан

36. Незважаючи на позитивний досвід, відзначений у параграфі 34, Консультативний комітет відзначає, що громадянство залишається важливою умовою надання особам, що належать до національних меншин, захисту, передбаченого Законом про права осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій¹⁰.

37. Консультативний комітет позитивно оцінює те, що молдовська влада на практиці застосувала конструктивний підхід у встановленні зв'язків з різними групами, що проживають у країні, а саме те, що представники об'єднань іммігрантів входять до складу Координаційної ради етнокультурних організацій. (див. також коментарі до Статті 15).

Рекомендації

38. Консультативний комітет призиває владу застосовувати комплексний підхід у відносинах із представниками меншин, що проживають на території Молдови.

39. Консультативний комітет рекомендує владі включити в межі реалізації Рамкової Конвенції, по можливості, осіб, що належать до інших груп, у тому числі негромадян, а також поширити на них дію внутрішнього законодавства, що стосується меншин.

Стаття 4 Рамкової Конвенції

Боротьба з дискримінацією

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

40. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет відзначив, що офіційно повідомлялося лише про деякі випадки дискримінації по національній ознаці, а також відзначив недостатню інформованість громадськості про проблему дискримінації. Комітет підкреслив необхідність надання парламентським адвокатам додаткової підтримки¹¹.

Сучасний стан

41. Консультативний комітет з інтересом відзначає, що були початі заходи щодо удосконалення правової бази в галузі запобігання й боротьби з дискримінацією. Був розроблений новий законопроект по боротьбі з дискримінацією, покликаний доповнити існуюче законодавство й зробити його більше доступним. Зокрема, Консультативний комітет із задоволенням відзначає, що цей законопроект вносить зміни в процедуру

¹⁰ Див. також доповідь по питанню негромадян і прав меншин, CDL-AD(2007)001, Венеція, 18 січня 2007 року.

¹¹ Інститут омбудсмена, відомого як Молдовський центр з прав людини, формують три парламентських адвокати.

представлення доказів у суді й встановлює, що дії, спрямовані на просування рівноправності не повинні розглядатися як дискримінація.

42. Прийняття поправок до статей 176 і 346 Кримінального кодексу буде сприяти посиленню захисту від дискримінації, і відповідно розширенню можливостей для застосування санкцій при скоєнні дискримінаційних дій, включаючи дискримінацію по етнічній або національній ознаці.

43. Консультативний комітет позитивно оцінює дані зміни й виражає надію на те, що новий антидискримінаційний закон і доповнення до Кримінального кодексу будуть прийняті Парламентом.

44. Консультативний комітет має відомості про декілька випадків прояву дискримінації по етнічній або національній ознаці. Інформація про ці випадки надходила з різних джерел, переважно від представників ромської меншини. Обмежена кількість проявів дискримінації, про які був проінформований Комітет, пояснюється такими факторами як відсутність офіційної системи моніторингу проявів дискримінації й расизму, недостатня поінформованість про дану проблему потенційних жертв, органів судової влади, правоохоронних органів і суспільства в цілому. Консультативний комітет позитивно оцінює діяльність по розробці нового Плану дій з прав людини на 2009-2012 роки, у який, відповідно до наданої Консультативному комітету інформації, планується включити главу, що стосується заходів щодо боротьби з дискримінацією.

45. Консультативний комітет із задоволенням відзначає, що парламентські адвокати продовжують відігравати важливу роль у захисті прав людини, у тому числі прав меншин. Для спрощення доступу до даного інституту були відкриті районні офіси. Консультативний комітет з інтересом відзначає, що до обов'язків Парламентських адвокатів належить інформування громадськості про проблему дискримінації. Комітет вважає, що влада повинна продовжувати надавати парламентським адвокатам належну підтримку для забезпечення ефективності їхньої роботи на центральному й місцевому рівнях.

Рекомендації

46. Дуже важливо в пріоритетному порядку прийняти новий антидискримінаційний закон. Владі рекомендується регулярно проводити моніторинг проявів дискримінації. Консультативний комітет призиває владу забезпечити повне й ефективне виконання Плану дій з прав людини (2009-2012), який знаходиться в процесі розробки, у тому числі заходів щодо боротьби з дискримінацією.

47. Консультативний комітет рекомендує владі продовжувати надавати Парламентським адвокатам належну допомогу для забезпечення ефективності й незалежності їхньої роботи із запобіганням й боротьби з усіма формами дискримінації.

Становище ромів

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

48. У рамках попередніх циклів моніторингу Комітет виражав занепокоєння із приводу соціально-економічних труднощів, з якими стикаються представники ромської меншини, що в більшості випадків приводе до соціальної ізоляції й маргіналізації. Повідомлялося також про дискримінацію ромів.

Сучасний стан

49. Відповідно до інформації з різних джерел, роми не мають рівних можливостей на працевлаштування, забезпечення житлом, охорону здоров'я, освіту й доступ до придбання земель, у процесі приватизації (див. також коментарі до Статті 15). Консультативний комітет стурбований тим фактом, що роми недостатньо інформовані, у тому числі про свої

права, і не мають повного доступу до правосуддя. Консультативний комітет висловлює глибоку стурбованість у зв'язку з тим, що з моменту проведення попередніх циклів моніторингу положення ромів значно не змінилося.

50. У ході візиту в Молдову, Консультативний комітет, за допомогою неурядових джерел, був інформований про те, що деякі ромські діти не проходять процедуру реєстрації при народженні й не мають свідоцтв про народження. Це відбувається по різних причинах, у тому числі через недостатність коштів, необхідних для оплати штрафів за несвоєчасну реєстрацію, а також народження дитини під час перебування батьків за кордоном. Відсутність свідоцтв про народження, і інших документів, що засвідчують особу, веде до серйозних наслідків, у тому числі ускладнює доступ до охорони здоров'я й соціального захисту. Консультативний комітет відзначає, що влада розглядає дану проблему, і призиває при виявленні таких випадків вживати необхідних заходів.

Рекомендації

51. Консультативний комітет рекомендує владі вживати більш ефективні заходи по боротьбі з нерівноправністю ромського населення й підсилити боротьбу з їхньою дискримінацією в різних галузях. Необхідно інформувати представників ромської меншини про їхні права й забезпечити вільний доступ до правосуддя.

52. Консультативний комітет призиває владу приділяти особливу увагу можливим випадкам відсутності в ромів документів, що засвідчують особу, і вживати діючих заходів за рішенням цієї проблеми.

Збір даних

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

53. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет відзначив недостатність достовірних даних про положення осіб, що належать до національних меншин.

Сучасний стан

54. Консультативний комітет із задоволенням відзначає, що дані перепису населення 2004 р. частково заповнюють недостатність інформації про осіб, що належать до національних меншин¹². Однак, відомості щодо мовної й етнічної приналежності/походження позбавлені певної долі вірогідності через те, що при проведенні опитувань деякі переписувачі не були об'єктивні. Формулювання питань відносно етнічного походження/мови була неточною, що викликало нерозуміння в опитуваних осіб, що належать до національних меншин¹³. Чисельність представників ромської меншини також залишається дискусійною¹⁴.

55. Перепис населення 2004 р. є основним офіційним джерелом статистичних даних щодо етнічної ідентичності. Регістр населення, що створюється в цей час, також містить інформацію про етнічне походження осіб (питання про етнічне походження при реєстрації було необов'язковим). Влада не проводить збір інших офіційно-статистичних даних щодо етнічного походження жителів країни. Влада інформувала Консультативний комітет про недостатність ресурсів на здійснення цієї діяльності.

---

¹² Див. вище виноску 3.

¹³ Див. фінальну доповідь Міжнародної експертної групи по моніторингу перепису населення й житлового фонду Молдови в 2004 р.

¹⁴ Відповідно до перепису 2004 р., 12 271 осіб ідентифікували себе як роми (0,4% населення). Регістр населення 2008 р. містить дані про 20 888 зареєстрованих представників ромської меншини (джерело: Державний звіт). Дослідження про становище ромів у рамках програми розвитку ООН (див. виноску 27), оцінюючи чисельність ромів, приводить цифру 15 000 осіб. Інші неурядові джерела піднімають цю цифру до 250 000 осіб.

56. Консультативний комітет вважає, що необхідні додаткові, достовірні й оновлені відомості про соціально-економічне положення й рівень освіти осіб, що належать до національних меншин. Відсутність подібних даних ускладнює прийняття владою необхідних заходів щодо рішення проблем, з якими стикаються представники національних меншин. Це ускладнює, зокрема, реалізацію Плану дій з підтримки ромів, у зв'язку з тим, що він був розроблений на основі даних перепису населення 2004 р., у той час як чисельність ромського населення, відповідно до оцінок, почасти вище. (див. вище параграф 54).

57. Консультативний комітет нагадує, що збір даних щодо етнічного походження, наприклад, за допомогою організації опитувань трудящих, домашнього анкетування, соціологічних опитувань і досліджень буде сприяти розробці більш ефективної політики щодо національних меншин. Комітет також підкреслює, що при зборі, обробці й розповсюдженню інформації про етнічне походження осіб важливо дотримуватись мір, що передбачені, зокрема, у Рекомендації (97) 18 Комітету міністрів про захист конфіденційної інформації, зібраної й обробленої в статистичних цілях.

58. Консультативний комітет відзначає, що наступний перепис населення планується на 2012 р. У процесі підготовки цього перепису необхідно враховувати рекомендації Міжнародної експертної групи по моніторингу перепису 2004 р., а саме рекомендації, що стосуються збору даних про етнічну і мовну приналежність. Важливо, щоб у процесі підготовки перепису були залучені особи, що належать до національних меншин, особливо важливо залучити національних меншин до підготовки анкет різними мовами, до розробки змісту анкет, у зв'язку з тим, що однією з головних проблем перепису 2004 р. було неясне й некоректне формулювання питань.

Рекомендації

59. Консультативний комітет призиває владу продовжувати збір інформації про становище національних меншин, але при цьому строго дотримуватись міжнародних стандартів в галузі захисту персональних даних.

60. Влада повинна забезпечити ефективну участь представників національних меншин у процесі підготовки нового перепису населення, а також гарантувати дотримання міжнародних рекомендацій у цій галузі¹⁵.

Стаття 5 Рамкової Конвенції

Інститути й політики в галузі захисту національних меншин

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

61. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет у цілому позитивно оцінив дії влади по підтримці культурної спадщини осіб, що належать до національних меншин, збереженню багатокультурності в молдовському суспільстві.

Сучасний стан

62. Консультативний комітет вітає включення в зміст Плану дій з прав людини на 2004-2008 роки розділу, присвяченого захисту національних меншин. Комітет також відзначає, що в Плані дій молдовського Уряду на 2005-2009 роки містилися згадування про національні меншини.

63. Консультативний комітет висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що з 2004 р. зменшилася підтримка, яка надається Бюро міжетнічних відносин, як головному органу в галузі захисту національних меншин, і його статус був знижений. У цей час Бюро зазнає

¹⁵ Див. на сайті www.unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/census3.htm розділ статистичних даних ООН: «Принципи й стандарти проведення перепису населення й житлового фонду (P&R)», 2-я редакція.

недостатність кадрів і фінансових ресурсів, необхідних для ефективного здійснення його діяльності. Консультативний комітет також звертає увагу на той факт, що в 2007 р. Управління освіти національних меншин у структурі Міністерства освіти, робота якого високо оцінювалася національними меншинами, було скасовано (див. також коментарі до Статті 12).

Рекомендації

64. Консультативний комітет виражає надію на те, що галузі підтримки національних меншин буде приділятися велика увага в подальших планах і програмах діяльності молдовського Уряду. Комітет рекомендує владі надавати необхідну підтримку Бюро міжетнічних відносин у його діяльності як координатора державної політики в галузі національних меншин і міжетнічних відносин.

65. Необхідно більш сприяти міністерствам у рішенні проблем національних меншин, зокрема Міністерству освіти.

Підтримка збереження й розвитку ідентичності й культурної спадщини національних меншин

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

66. У рамках попередніх циклів моніторингу, Консультативний комітет призвав владу сприяти більшому залученню осіб, що належать до національних меншин, у процес прийняття рішень щодо надання державної підтримки. Комітет також рекомендував розглянути можливість збільшити підтримку деяких груп, зокрема, української, ромської й гагаузької меншин.

Сучасний стан

67. Консультативний комітет із задоволенням відзначає, що влада продовжує надавати національним меншинам різні форми підтримки, наприклад, сприяння музеям, організація фестивалів і встановлення пам'ятників. Будинок національностей у Кишиневі відіграє важливу роль у діяльності організацій національних меншин.

68. Однак, багато учасників зустрічей з Консультативним комітетом виражали незадоволення щодо недостатньої прозорості системи надання допомоги організаціям меншин і недостатньої участі представників меншин у процесі прийняття рішень у даній сфері. Консультативний комітет підкреслює особливу важливість участі представників національних меншин, у тому числі нечисленних груп, у процесі прийняття рішень про надання державної допомоги¹⁶.

69. Консультативний комітет враховує, що в деяких містах, наприклад, у м. Отачь, були прийняті спеціальні стратегії щодо ромів, однак, відзначає, що були повідомлення ромів про відмову місцевої влади в підтримці їхніх заходів щодо збереження й підтримки ромської самобутності й культури.

70. Представники інших меншин також скаржилися на недостатню підтримку їхніх ініціатив, особливо, нечисленні етнічні групи, такі як татари, які стикаються із труднощами при організації заходів щодо збереження мови. Представники гагаузької меншини стверджують, що заходи яки вживаються для збереження й розвитку гагаузької мови й культури є незадовільними.

---

¹⁶ Див. коментарі Консультативного комітету з Рамкової Конвенції про захист національних меншин щодо ефективної участі осіб, що належать до національних меншин у культурному, соціально-економічному житті країни й у веденні державних справ.

Рекомендації

71. Консультативний комітет рекомендує владі гарантувати, що надання підтримки в діяльності організацій національних меншин буде прозорим і на центральному, і на місцевому рівнях.

72. Консультативний комітет призиває владу приділяти більшу увагу потребам всіх національних меншин, включаючи нечисленні етнічні групи, в галузі збереження й розвитку їхньої культури й мови.

Стаття 6 Рамкової Конвенції

Міжетнічні й міжкультурні відносини

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

73. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет відзначив, що, незважаючи на гармонічні міжетнічні відносини в молдовському суспільстві, лінгвістичні розбіжності й пошуки шляхів ствердження національної й державної ідентичності продовжують викликати напругу.

74. Консультативний комітет стурбований проявами нетерпимості стосовно осіб, що належать до певних меншин, а саме до ромів і неєвропейських іммігрантів, а також до осіб, що належать до нетрадиційних релігійних груп.

Сучасний стан

75. Незважаючи на мирні відносини між особами, що належать до різних груп, напруга навколо мовних проблем регулярно посилюється. Консультативний комітет виражає стурбованість щодо стану навколо цих проблем після парламентських виборів 5 квітня 2009 р. Комітет також стурбований через випадки порушення прав людини, що мали місце після парламентських виборів¹⁷.

76. На думку Консультативного комітету, лінгвістичні розбіжності використовуються в політичних цілях і представляються як основна причина розколу в суспільстві. У політичних дискусіях спостерігаються випадки прояву нетерпимості на ґрунті мовної приналежності. Консультативний комітет стурбований цими тенденціями які можуть завдати шкоди сформованим в молдовському суспільстві відносинам.

77. Відповідно до інформації з різних джерел, роми й іммігранти продовжують стикатися з упередженнями, проявами нетерпимості, а іноді зазнавати образ і дій дискримінаційного характеру, хоча офіційно реєструються незначна кількість скарг. Чинне законодавство в сфері запобігання расової ворожості й дискримінації рідко застосовується. Є випадки прояву нетерпимості стосовно представників нетрадиційних релігій. Були зареєстровані окремі випадки антисемітизму, такі як провокаційні виступи, опоганення єврейських пам'ятників і цвинтарів.

78. Представники іммігрантів інформували Консультативний комітет про перешкоди, з якими вони стикаються при відправленні релігійних обрядів (див. також коментарі до Статті 8) і отриманні віз для поїздок за кордон. Це ускладнює процес інтеграції іммігрантів у молдовське суспільство, незважаючи на те, що багато хто з них проживають на території країни не один десяток років. Консультативний комітет відзначає, що особи, що намагаються отримати молдовське громадянство, стикаються із труднощами у зв'язку з неправильним тлумаченням Закону про громадянство органами, відповідальними за його реалізацію, а також іншими адміністративними бар'єрами¹⁸. Консультативний комітет

¹⁷ Див. вище виноску 3.

¹⁸ Див. Треті Висновки по Молдові Європейської комісії проти расизму й нетерпимості (ЕКРН) від 14 грудня 2007 р. (CRI (2008) 23).

підкреслює важливість розробки молдовською владою ефективної інтеграційної політики, з метою зміцнення соціальної солідарності.

Рекомендації

79. Влада повинна приймати більш дійові заходи по боротьбі з усіма формами нетерпимості й встановленню атмосфери взаєморозуміння й взаємоповаги, у тому числі поваги до релігійного різноманіття. Особливу увагу необхідно приділити вживанню заходів по боротьбі з нетерпимістю й нетолерантними висловленнями в політиці.

80. Дії дискримінаційного або антисемітського характеру в міру необхідності повинні ретельно розслідуватися й каратися. Влада повинна проводити систематичний моніторинг подібних дій.

81. Консультативний комітет рекомендує владі розвивати політику по сприянню інтеграції іммігрантів у молдовське суспільство, у тому числі вживати заходів по рішенню конкретних проблем, з якими стикаються іммігранти в процесі одержання молдовського громадянства.

Засоби масової інформації

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

82. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет виражав стурбованість у зв'язку з тим, що засоби масової інформації використовуються для пропаганди нетерпимості, а також у зв'язку з браком плюралізму в діяльності молдовських ЗМІ.

Сучасний стан

83. Консультативний комітет стурбований повідомленнями з різних джерел про погіршення ситуації в сфері засобів масової інформації в Молдові. Численні національні й міжнародні звіти, представлені на розгляд Консультативному комітету, вказують на брак плюралізму, а також надмірне обмеження свободи слова, особливо останнім часом.

84. Консультативний комітет стурбований тим фактом, що деякі засоби масової інформації пропагують нетерпимість, а іноді й ненависть, особливо в контексті триваючих дебатів навколо мовної приналежності. За допомогою ЗМІ поширюються стереотипи, упередження, а іноді й нетолерантні виступи, спрямовані проти ромів, євреїв і іноземців, хоча в органи нагляду за ЗМІ скарги на такі дії не надходили. Консультативний комітет не був проінформований про які-небудь конкретні міри, що вживає влада, для боротьби з такими явищами. Консультації з національними меншинами по даних питаннях не проводяться. Комітет вважає, що така ситуація суперечить принципам, закріпленим у Статті 6 Рамкової Конвенції.

85. Консультативний комітет вітає прийняття в липні 2006 р. Кодексу телебачення й радіо, що забороняє будь-які форми підбурювання до ненависті на ґрунті расової, релігійної, національної й статевої приналежності. Кодекс також містить положення, що регламентують віщання мовами меншин (див. також коментарі до Статті 9). Консультативний комітет відзначає, що Координаційна рада по телебаченню й радіо є органом, відповідальним за моніторинг виконання Кодексу.

Рекомендації

86. Необхідно приймати дійові заходи по припиненню поширення упереджень і нетолерантних виступів ЗМІ. Однак, ці дії не повинні обмежувати редакційну свободу

засобів масової інформації¹⁹. Випадки виступу з нетолерантними промовами, особливо, що розпалюють ненависть на ґрунті етнічної або релігійної приналежності, повинні переслідуватися й каратися.

87. Необхідно забезпечити вільний доступ громадськості до органів, що здійснюють нагляд за діяльністю ЗМІ, а також до процедури подачі скарг із приводу випадків підбурювання до ненависті й промов дискримінаційного характеру. У рамках контролю діяльності ЗМІ повинні проводитися консультації з національними меншинами.

88. Засоби масової інформації необхідно використовувати для публічного обговорення питань щодо формування атмосфери толерантності, ведення міжкультурного діалогу, а також боротьби з дискримінацією, залучаючи в цей процес як осіб, що належать до мажоритарного населення, так і представників національних меншин.

Поліція

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

89. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет виражав занепокоєння випадками прояви дискримінації й жорстокого поводження співробітників поліції, особливо стосовно ромів і іммігрантів.

Сучасний стан

90. Консультативний комітет виражає тривогу у зв'язку з повідомленнями з різних джерел про численні випадки неналежного поводження поліції, що мали місце після подій 7 квітня 2009 р²⁰. Подібні дії можуть вплинути на атмосферу толерантності й взаємоповаги в суспільстві.

91. Консультативний комітет був проінформований про те, що особи, які належать до певних меншин, а саме роми, неєвропейські іммігранти й представники нетрадиційних релігійних груп час від часу продовжують зазнавати усних і фізичних образ, насильства, затримок і обшуків на вулицях, а також інших форм залякування й утиску з боку поліції. Нерідкі випадки образ на ґрунті расової ворожості. Віруючі мусульмани виражають невдоволення у зв'язку з обшуками в місцях їхніх зборів. Не проводяться систематичні розслідування подібного поводження поліції й призначення, у міру необхідності, покарань. Не існує незалежного органа по моніторингу поведінки співробітників поліції й розгляду отриманих скарг. Консультативний комітет стурбований цією ситуацією, що суперечить Статті 6 Рамкової Конвенції.

92. Незважаючи на таку ситуацію, Консультативний комітет позитивно оцінює організацію навчання співробітників поліції правам людини й правам меншин, особливостям роботи в поліетнічному суспільстві. У різних районах, включаючи місця компактного проживання національних меншин, були організовані регулярні зустрічі співробітників поліції й населення. Консультативний комітет з інтересом відзначає, що надана ромам квота на освіту у вищих навчальних закладах (див. також коментарі до Статті 12) стосується й поліцейської академії; що були прикладені зусилля по залученню ромів до роботи в поліцейських органах, хоча, як повідомляються, дотепер представники ромської меншини цю можливість не використовували. Відзначається також, що в 2006 р. був прийнятий Кодекс поліцейський етики й деонтології.

Рекомендації

93. Консультативний комітет рекомендує молдовській владі проводити ефективне розслідування неправомірного поводження поліції й, якщо буде потреба, застосовувати

¹⁹ Див. рекомендації Комітету Міністрів № R (97) 21 про засоби масової інформації й стимулювання культури толерантності, а також коментарі Європейської комісії проти расизму й нетерпимості відносно «боротьби з расизмом при дотриманні свободи інформації», див. матеріали семінару, 16-17 листопада 2006 р. (www.coe.int/t/ecri).

²⁰ Див. вище виноску 3.

санкції. Влада повинна вживати результативних заходів по припиненню перевищення співробітниками поліції службових повноважень і здійснення ними образливих дій, у тому числі расистського характеру. Варто заснувати ефективний і незалежний орган по проведенню моніторингу поведження поліції й розслідуванню скарг щодо її дій.

94. Необхідно сприяти залученню осіб, що належать до національних меншин, а саме ромів, до роботи в поліції. Рекомендується розширити практику по інструктуванню співробітників поліції в галузі прав людини й меншин, а також в галузі розвитку діалогу між поліцією й представниками національних меншин. Необхідно впроваджувати програми по навчанню співробітників поліції з урахуванням особливостей роботи в поліетнічному суспільстві.

Стаття 7 Рамкової Конвенції

Закон про політичні партії

Рекомендації двох попередніх циклів моніторингу

95. У рамках попередніх циклів моніторингу, Консультативний комітет був стурбований тим, що положення Закону про політичні партії, могли обмежити свободу осіб, що належать до національних меншин, на створення політичних об'єднань і перешкодити їхній активній участі в суспільних справах.

Сучасний стан

96. У грудні 2007 р. був прийнятий новий Закон про політичні партії. Консультативний комітет з жалем відзначає, що Закон забороняє створення політичних об'єднань по етнічній або національній ознаці²¹. Відповідно до нового закону умовою для реєстрації політичної партії є наявність не менш ніж 4000 активних членів, що проживають у не менш ніж половині адміністративно-територіальних одиниць країни, при цьому не менш 120 членів цієї партії повинні проживати в кожній із зазначених адміністративно-територіальних одиниць²².

97. Хоча Консультативний комітет визнає, що особи, яки належать до національних меншин, можуть бути обрані в різні виборні органи по списках політичних партій, комітет стурбований тим, що деякі положення Закону про політичні партії обмежують національні меншини в створенні політичних об'єднань, що представляють їхні законні інтереси²³. Такі партії могли б забезпечити представництво інтересів осіб, що належать до національних меншин, у виборних органах, зокрема, у місцях компактного проживання меншин (див. також коментарі до Статті 15). Таким чином, Консультативний комітет ставить під сумнів відповідність цих положень принципам, закріпленим у Статті 7 Рамкової Конвенції.

98. Консультативний комітет привертає увагу влади до свого Тематичного Висновку про ефективну участь осіб, що належать до національних меншин у культурному, соціальному й економічному житті й у веденні державних справ, відповідно до якого умови для реєстрації політичної партії «не повинні необґрунтовано й надмірно

²¹ Закон про політичні партії Республіки Молдова, прийнятий 21 грудня 2007 р.: Статті 3-6 «Створення й діяльність політичних партій на основі расової приналежності, національності, етнічного походження, мови, релігії, статі, майнового положення або соціального походження забороняється».

²² Там же, Стаття 8-1: «Для реєстрації політичної партії в Міністерство юстиції подаються наступні документи: (...) (d) „установчий документ, до якого додаються список членів партії, число яких не може бути менш ніж чотири тисячі (...). На момент заснування партії її члени повинні проживати в не менш ніж половині адміністративно-територіальних одиниць Республіки Молдова другого рівня й при цьому не менш ніж 120 членів у кожній із зазначених адміністративно-територіальних одиниць (...)».

²³ Див. також Висновки Венеціанської Комісії № 431/2007 «Коментарі щодо законопроекту про політичні партії Республіки Молдова», підготовлене Хансом Хайнрихом Вогель (Швеція), і схвалене Венеціанською комісією на 71-ом пленарному засіданні (Венеція, 1-2 червня 2007 р.). Див. також OSCE/ODIHR: Коментарі щодо законопроекту про політичні партії Республіки Молдова», Варшава, 20 березня 2007 р.

обмежувати можливості осіб, що належать до національних меншин, формувати такі об'єднання й тим самим обмежувати їхню участь у політичному житті й у процесі прийняття рішень»²⁴.

Рекомендації

99. Консультативний комітет рекомендує владі приймати всі необхідні заходи, у тому числі законодавчі, для усунення необґрунтованих обмежень у створенні політичних партій, що представляють законні інтереси національних меншин.

Стаття 8 Рамкової Конвенції

Право на свободу віросповідання

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

100. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет виражав занепокоєння у зв'язку з труднощами, з якими стикаються мусульмани при спробах офіційно зареєструвати ісламський культ у Молдові. Комітет був проінформований про агресію поліції щодо віруючих мусульман у місцях відправлення ними релігійних обрядів. Комітет також шкодував, що прохання татарської меншини про виділення окремих місць поховання на цвинтарі в Кишиневі не було задоволене владою.

Сучасний стан

101. Консультативний комітет вітає той факт, що на цвинтарі у Кишиневі були виділені окремі місця для поховання мусульман, і призиває влади сприяти діалогу із представниками меншин для вирішення подібних проблем у майбутньому.

102. Консультативний комітет відзначає, що новий Закон про релігійні культури набув чинності в серпні 2007 р. Відповідно до Закону, обов'язок реєстрації релігійних організацій покладається на Міністерство юстиції. Передбачалося, що новий Закон буде сприяти скороченню адміністративних бар'єрів, що виникають при реєстрації релігійних конфесій.

103. У той же час Консультативний комітет відзначає, що мусульманські організації, а саме Духовна організація мусульман Молдови, після набуття чинності нового закону, неодноразово подавала заяви про реєстрацію, які не були задоволені. З одного боку, влада пояснила Консультативному комітету, що ці заяви не були складені відповідно до вимог Закону про релігійні культури. З іншого боку, представники мусульманських меншин подавали скарги щодо необґрунтованих і надмірних адміністративних перешкод, що виникають при спробах зареєструвати їхній культ, а також того, що влада відмовляється вступати з ними в діалог по цій проблемі.

104. Консультативний комітет із тривогою відзначає, що віруючі мусульмани повідомляють про триваючий тиск із боку поліції, вторгнення поліції в місця зборів, особливо по п'ятницях під час проведення релігійних служб, про надмірний контроль, у тому числі фінансовий. Мусульмани також зазнають труднощів з орендою приміщень для відправлення релігійних обрядів через відсутність офіційної реєстрації²⁵.

105. Консультативний комітет вважає цю ситуацію як тривожну. На думку Консультативного комітету те, що більшість молдовського населення належить до православної церкви, не повинне обмежувати свободу відкрито сповідати свою релігію й

²⁴ Див. Консультативний комітет з Рамкової Конвенції про захист національних меншин: Коментарі щодо ефективної участі осіб, що належать до національних меншин у культурному, соціальному, економічному житті й у веденні державних справ, 2008, параграф 76.

²⁵ Див. Європейський суд з прав людини, справа *Маїшаєв проти Молдови* (скарга № 6303/05), рішення суду від 12 травня 2009 року. Винесене рішення не є остаточним. (Стаття 44 § 2 Конвенції).

право створювати релігійні установи, організації й асоціації, що гарантується Статтею 8 Рамкової Конвенції.

Рекомендації

106. Консультативний комітет рекомендує молдовській владі почати діалог із представниками мусульманської релігії з питань реєстрації ісламського культу в Молдові. У світі прийнятого Європейським судом по правах людини рішення в справі *Машаєв проти Молдови*²⁶, владі рекомендується забезпечити право віруючих мусульман, а також осіб, що належать до інших релігійних конфесій, на свободу віросповідання й право на створення релігійних установ, організацій і асоціацій без необґрунтованих і надмірних перешкод. У цих цілях необхідні додаткові заходи по підтримці й консультаціям.

Стаття 9 Рамкової Конвенції

Законодавчі основи для доступу національних меншин до засобів масової інформації

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

107. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет позитивно оцінив дії влади по розширенню доступу осіб, що належать до національних меншин, до електронних засобів інформації, зокрема за допомогою удосконалення законодавства.

Сучасний стан

108. Консультативний комітет відзначає прийняття в липні 2006 р. Кодексу телебачення й радіо, що встановлює нові правила щодо використання мов у процесі віщання. Кодекс передбачає збільшення обсягу віщання державною мовою, починаючи з 2010 р. до 70% і до 80%. Раніше квота на теле- і радіомовлення державною мовою становила 65%. Дане положення Кодексу безпосередньо стосується міст Кишинів й Белці і прилягаючих до них територій, і не відноситься до місць компактного проживання національних меншин. Консультативний комітет із тривогою відзначає, що у зв'язку із установленням зазначеної квоти, приватні радіостанції й телевізійні канали не будуть мати можливість транслювати передачі мовами меншин у містах Кишинів й Белці, незважаючи на те, що в цих містах проживає значне число представників національних меншин. У той же час Консультативний комітет відзначає широку доступність програм іншими мовами телевізійних і радіокомпаній сусідніх країн, ретрансльованих на території Молдови.

109. Консультативний комітет відзначає, що, у місцях компактного проживання національних меншин, програми громадського телебачення й радіо повинні становити не менш ніж 20% від загального обсягу програм, і приватні радіостанції й телевізійні компанії, що транслюють програми мовами меншин, повинні 20% від загального обсягу віщання виділяти на програми державною мовою.

Рекомендації

110. Консультативний комітет призиває влади створювати необхідні умови для того, щоб існуюча мовна квота в теле- і радіомовленні не перешкоджала функціонуванню ЗМІ мовами меншин.

---

²⁶ Там же

Теле- і радіомовлення мовами меншин

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

111. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет вказував, що, незважаючи на наявність радіо- і телепрограм мовами меншин, їхня кількість не задовольняла потреби осіб, що належать до національних меншин. Це особливо стосувалося української меншини, а також нечисленних меншин. Відзначався також недостатність передач мовами меншин у сільських місцевостях, з компактним проживанням національних меншин.

Сучасний стан

112. Консультативний комітет відзначає, що громадське телебачення й радіо продовжують випускати програми мовами меншин (українською, гагаузькою, болгарською, ромською і російською мовами - TV), а також програми російською мовою для всіх національних меншин. Громадське радіо, на додаток до зазначених мов, транслює також програми на їдиш і польською мовою.

113. Однак, Консультативний комітет стурбований погіршенням ситуації в сфері віщання мовами меншин після прийняття других Висновків. У ході зустрічей з Консультативним комітетом представники меншин підкресливали, що після реорганізації громадського радіо й телебачення в 2004 р. значно зменшився обсяг віщання мовами меншин, і програми для національних меншин більше не транслюються в прайм-тайм. Вони інформували про погіршення якості програм у зв'язку з недостатністю ресурсів і обмеженням редакційної свободи осіб, відповідальних за випуск програм мовами меншин на каналах громадського телебачення. На думку представників національних меншин громадські ЗМІ неадекватно відображають багатокультурний характер молдовського суспільства.

114. Консультативний комітет був проінформований про те, що особи, що належать до національних меншин, у місцях компактного проживання не мають змоги дивитися якісні програми мовами меншин у прайм-тайм. Таким чином, для отримання інформації мовами меншин вони змушені звертатися до широкодоступних закордонних телевізійних й радіокомпаній, переважно російських. Роми, також як і представники нечисленних меншин, обмежені в доступі до ЗМІ рідною мовою.

Рекомендації

115. Дуже важливим є забезпечення ефективного дотримання положень Кодексу про телебачення й радіо від 2006 р., особливо положень, що стосуються відображення культурної, мовної й релігійної розмаїтості в молдовському суспільстві. Необхідні додаткові заходи з метою забезпечення громадським телебаченням достатньої кількості програм мовами меншин, у тому числі мовами нечисленних національних меншин.

Стаття 10 Рамкової Конвенції

Мовна політика

Висновки попередніх циклів моніторингу

116. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет звернув увагу на відсутність чіткої позиції в сфері державної мовної політики. Владі рекомендувалося в процесі розробки нового законодавства або стратегії в даній сфері проявляти збалансований підхід і враховувати всі особливості мовної ситуації в Молдові.

Сучасний стан

117. Консультативний комітет відзначає, що після прийняття других Висновків законодавство, що стосується використання мов, не змінилося, незважаючи на те, що в

суспільстві тривають дискусії стосовно проблеми мовної ідентичності (див. також коментарі до Статті 6). Крім того, Консультативний комітет позитивно оцінює те, що Молдова почала діалог з метою ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, і Комітет сподівається, що в найближчому майбутньому цей інструмент буде ратифікований Молдовою.

118. Представники деяких національних меншин стверджують, що можливості для використання мов меншин, крім російської, у відносинах з адміністративними органами залишаються обмеженими. Консультативний комітет, зокрема, стурбований повідомленнями від осіб, що належать до гагаузької меншини, про те, що чинний закон про гагаузьке автономне територіальне утворення не сприяє рішенню завдань по збереженню культури й мови гагаузького народу: гагаузька мова дуже рідко використовується у відносинах з адміністративними органами (див. також коментарі до статті 5).

119. Консультативний комітет розуміє, що багато представників національних меншин використовують російську мову у відносинах з державними органами, і що російська мова залишається мовою міжетнічного спілкування. Однак Комітет вважає, що влада повинна приділяти більшу увагу збереженню й підтримці лінгвістичної самобутності не тільки російської меншини, але й інших національних меншин. По можливості, коли зустрічаються умови, зазначені в Статті 10 параграфу 2, Рамкової Конвенції, необхідно використовувати у відносинах з адміністративними органами такі мови, як українська, болгарська, гагаузька і романі. Для цього необхідно сприяння державним службовцям в одержанні навиків, що стосуються мов меншин.

120. Консультативний комітет вітає той факт, що при сприянні Парламентських адвокатів в 2008 р., Вища рада магістратури нагадала судам про необхідність поважати право заарештованого на отримання інформації й ведення захисту в суді на зрозумілій йому або їй мові, що закріплено в Статті 10 параграф 3 Рамкової Конвенції. Втручання Парламентських адвокатів було викликано численними зверненнями про використання в судочинстві тільки державної мови. Як наслідок, про нові випадки порушень такого роду не повідомлялося.

Рекомендації

121. Консультативний комітет призиває владу при рішенні мовних питань проявляти збалансований підхід і враховувати лінгвістичну розмаїтість Молдови. Комітет також рекомендує, у тих випадках, коли зустрічаються умови, закріплені в Статті 10 Рамкової Конвенції, сприяти використанню мов всіх меншин у відносинах з місцевими адміністративними органами.

Стаття 12 Рамкової Конвенції

Рівні можливості для ромів у доступі до освіти

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

122. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет підкреслював, що, незважаючи на вживання заходів для поліпшення становища ромів, останні стикалися із труднощами в сфері освіти. Це стало причиною їхньої відособленості й маргіналізації, виключення з участі в економічному, суспільному й політичному житті.

Сучасний стан

123. Консультативний комітет позитивно оцінює прийняття в 2008 р. нового Кодексу про освіту, у якому відзначається, що головною метою освітньої системи є підтримка рівних освітніх можливостей, незалежно від соціального статусу, етнічного походження, расової, національної, релігійної й політичної приналежності. Консультативний комітет також відзначає, що представники влади висловили зобов'язання відносно того, що освіта

буде головним пріоритетом Плану дій з підтримки ромів. Більше того, Комітет сподівається, що найближчим часом завершиться розробка й буде впроваджений куррікулум по вивченню історії, мови й культури ромів.

124. Консультативний комітет був проінформований про заходи щодо розширення охопту навчанням ромських дітей і їхньої інтеграції в систему освіти, які проводяться на місцевому рівні: створення підготовчих класів з метою підготовки дітей до вступу в початкову школу, інші форми підтримки, як у школі, так і в позакласних заходах. Комітет задоволений тим, що ці міри, початі на місцевому рівні, дають позитивні результати.

125. Однак, Консультативний комітет стурбований тим, що в сфері освіти ромів існують такі проблеми, як: низький рівень охоплення навчанням (тільки 70% ромських дітей відвідують початкову школу), погане відвідування, особливо серед дівчинок, низький рівень знань, високі показники неграмотності серед ромів, які перевищують аналогічні показники серед мажоритарного населення²⁷. Комітет бере до уваги те, що деякі проблеми, зокрема погане відвідування і низький рівень охоплення навчанням обумовлені тим, що багато ромських родин працюють за кордоном і мігрують разом з дітьми. Комітет також відзначає, що в деяких районах (наприклад, у с. Скіноаса) ромські діти офіційно зараховані в школу, але її не відвідують, і майже нічого не робиться для того, щоб забезпечити відвідування шкіл цими дітьми.

126. Консультативний комітет був проінформований про те, що надання ромським студентам квоти на вступ у вищі навчальні заклади, на жаль, не сприяє залученню ромів до одержання вищої освіти. Представники ромської меншини заявляють про те, що квота не дає права вибору навчальної галузі, а навпаки обмежує їхній вибір менш затребуваними спеціальностями або педагогічними вузами. Консультативний комітет вважає, що дуже важливо навчати ромів педагогічним спеціальностям, однак, необхідно також забезпечити ромам доступ до вищої освіти в інших галузях з метою розширення їхньої участі в суспільних справах, соціальному й економічному житті.

Рекомендації

127. Консультативний комітет рекомендує молдовській владі почати більш дійові заходи по усуненню недоліків у галузі освіти ромів, особливо в процесі імплементації Плану дій з підтримки ромів. Пропоновані міри повинні бути довгостроковими, погодженими з усіма зацікавленими сторонами, включаючи осіб, що належать до ромської меншини.

128. Консультативний комітет призиває владу переглянути діючу систему виділення квот для ромів на вступ у вищі навчальні заклади для залучення студентів ромів до вищої освіти всіх рівнів.

Міжкультурна освіта

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

129. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет висловлював стурбованість у зв'язку з тим, що інформація про культуру, історію й традиції національних меншин, яку надають в молдовських школах, була незадовільною й відображення багатокультурного характеру молдовського суспільства було недостатнім.

Сучасний стан

130. Консультативний комітет позитивно оцінює те, що Інститут національних меншин, незважаючи на те, що він був перейменований в Інститут культурної спадщини,

---

²⁷ Рівень неграмотності серед ромів досягає 21%, у той час як рівень неграмотності основної групи населення не перевищує 2%. Див. Програма ООН по розвитку: Висновки про становище ромів, Кишинів, 2007.

продовжує дослідження в галузі культури й історії національних меншин і розробляє підручники по вивченню мов меншин.

131. Консультативний комітет вітає введення нового факультативного предмету «Дізнаємося краще один одного», покликаного сприяти розвитку взаємоповаги між дітьми, що належать до різних груп населення. Крім того, Комітет відзначає, що в школах, у яких вивчаються мови меншин, викладаються як навчальні предмети історія, культура й традиції росіян, українців, гагаузів і болгар.

132. Однак, Консультативний комітет висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що цей предмет не вивчається в школах з державною мовою навчання, що студенти володіють обмеженою інформацією про національні меншини. Шкільні підручники містять незначний обсяг інформації про ромську історію, культуру й мову. На думку Консультативного комітету, в умовах Молдови, тривають дискусії про лінгвістичну приналежність різних груп, шкільна освіта повинна нейтрально відображати мовну й культурну розмаїтість молдовського суспільства й сприяти популяризації толерантності, міжкультурного діалогу й взаємоповаги.

Рекомендації

133. Консультативний комітет призиває молдовську владу забезпечити всіх студентів, незалежно від мови навчання, якісною інформацією про історичну й культурну спадщину осіб, що належать до національних меншин, у тому числі ромів. Необхідні заходи щодо популяризації взаємоповаги й міжкультурного діалогу.

Стаття 14 Рамкової Конвенції

Вивчення й навчання мовами меншин

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

134. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет відзначав, що, незважаючи на дії щодо розвитку системи вивчення мов меншин, проблеми в цій сфері зберігалися, зокрема, що стосується забезпечення підручниками й підготовки кадрів.

135. Консультативний комітет також висловлював стурбованість у зв'язку з тим, що ромська мова в школах не вивчається, а використання мов меншин як мов навчання, за винятком російської, залишається обмеженим.

Сучасний стан

136. Незважаючи на заходи, початі в останні роки, Консультативний комітет відзначає, що після прийняття других Висновків значних змін у забезпеченні навчання мовами меншин у рамках навчальної програми школи не відбулося. Вивчення мов меншин забезпечується тільки в школах з російською мовою навчання²⁸. У результаті цього представники національних меншин часто погано володіють державною мовою (яка є для них третьою мовою), хоча вивчення державної мови у всіх школах є обов'язковим. Більше того, як стверджують, така система підсилює тенденцію деяких осіб, що належать до національних меншин, ідентифікувати себе з російськомовною меншиною й відмовлятися від власної ідентичності.

137. Відповідно до інформації представників національних меншин, ця тенденція підкріплюється тим, що в деяких населених пунктах, а саме, у місцях, де проживає значна кількість українців, навчання ведеться російською мовою. Внаслідок цього, учні, що належать до української меншини, не завжди мають можливість вивчати українську мову.

---

²⁸ У цей час головною мовою навчання 280 шкіл є державна мова, у той час як в 145 школах навчання ведеться російською мовою й здійснюється викладання однієї мови.

Як повідомлялося, вивчення мов меншин у дошкільній системі освіти також є недостатнім.

138. У цьому контексті Консультативний комітет схвалює розвиток «експериментальних шкіл», у яких навчання частково ведеться мовами меншин (українською і болгарською) і підтримується багатомовність. Комітет відзначає, що близько 300 студентів одержують освіту в Тараклійському державному університеті, зокрема в галузі історії, культури і мови болгарського народу. Проте, Консультативний комітет висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що можливості для навчання мовами меншин залишаються обмеженими. Більше того, представники національних меншин, зокрема українці, підкреслюють потребу в навчанні українською мовою, у тому числі у вищих навчальних закладах. У цих цілях необхідно ґрунтуватися на вже досягнутих результатах, а також готувати українською мовою фахівців не тільки в галузі педагогіки, але й в інших областях.

139. Щодо інших мов меншин, Консультативний комітет висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що можливості для вивчення гагаузької мови є обмеженими, а ромська мова не викладається. Представники російської меншини проінформували про погіршення якості навчання російською мовою і якості викладання російської літератури. Щодо нечисленних меншин, Консультативний комітет із задоволенням відзначає їхню діяльність по вивченню своїх мов, зокрема в «недільних школах», які підтримуються владою й «материнськими державами». Однак, національні меншини, які не мають «материнської держави», такі як роми й татари, скаржаться на недостатність державної підтримки в збереженні їхніх мов.

140. Консультативний комітет із задоволенням відзначає, що Міністерство освіти продовжило розробку підручників по вивченню мов меншин. Були випущені підручники з української мови для 1 - 9 класів, у стадії видання знаходяться нові підручники для 10 і 11 класів. Однак, Консультативний комітет був проінформований про те, що в Молдові не розробляються підручники по вивченню інших мов меншин, а саме болгарської й гагаузької. Консультативний комітет був також проінформований про недоліки в підготовці кадрів, зокрема в сфері багатомовної освіти.

141. Консультативний комітет знаходить сумним те, що в 2007 р. у Міністерстві освіти був розформований підрозділ, що займався освітою національних меншин, і в цей час одна людина займається численними й складними проблемами в даній галузі (див. також коментарі до Статті 5).

Рекомендації

142. Консультативний комітет призиває молдовську владу вирішувати питання, що стосуються освіти меншин, у першочерговому порядку й виділяти достатні ресурси на проведення політики в цій галузі.

143. Консультативний комітет рекомендує молдовській владі вжити заходів для розвитку системи багатомовної освіти й, по можливості, впроваджувати модель «експериментальних шкіл», що забезпечують навчання мовами меншин. Для цього необхідні додаткові заходи по підготовці кадрів і розробці якісних підручників для системи багатомовної освіти. Консультативний комітет також запрошує владу розглянути можливість введення вивчення інших мов меншин, не тільки російської, у школах з державною мовою навчання.

144. Консультативний комітет нагадує владі про необхідність приділяти особливу увагу проблемам ромів і інших нечисленних меншин, таких як татари, у сфері вивчення мов.

Вивчення державної мови

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

145. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет виражав стурбованість у зв'язку з наявністю проблем у сфері навчання державній мові осіб, що належать до національних меншин, у тому числі у зв'язку з виділенням державною недостатніх ресурсів.

Сучасний стан

146. Консультативний комітет із задоволенням відзначає, що при сприянні неурядових і міжнародних організацій були реалізовані додаткові програми по навчанню державній мові²⁹. Комітет задоволений результатами соціологічних досліджень, доведеними до його відомості, згідно з якими, серед осіб, що належать до національних меншин, особливо серед молоді, підвищується готовність вивчати державну мову.

147. Однак, Консультативний комітет розуміє, що, незважаючи на прикладені зусилля, зберігається гостра необхідність у відповідному викладанні державної мови. Багато осіб, що належать до національних меншин, особливо дорослі в місцях компактного проживання, погано володіють державною мовою, що ускладнює їхню участь у суспільному житті (див. також нижче коментарі до Статті 15). Зокрема, необхідно продовжити навчання державних службовців. Неурядові організації, що беруть участь у процесі навчання державній мові, а також представники національних меншин підкреслюють, що існуючі потреби не задовольняються як на рівні шкільної освіти, так і в системі навчання дорослого населення. Вони, зокрема, указали на недостачу кваліфікованих вчителів-білінгвів, навчальних матеріалів, методології й стандартів, а також відсутність ініціативи й можливостей вивчати мову у місцях компактного проживання меншин.

148. Крім того, Консультативний комітет шкодує у зв'язку з тим, що молдовський уряд, відповідно до відомостей, отриманих від багатьох співрозмовників, не має комплексної стратегії й плану мер по лінгвістичній інтеграції осіб, що належать до національних меншин, які недостатньо володіють державною мовою. Значна частина заходів щодо мовного навчання здійснюється не владою, а неурядовими організаціями при обмеженій підтримці міжнародних донорів.

149. Обмежені можливості для вивчення державної мови в рамках вищої освіти є однією з перешкод для студентів, що належать до національних меншин, які вчилися в школах з російською мовою навчання. Крім того, Консультативний комітет відзначає, що відповідно до нового Кодексу про освіту, навчання в державних університетах на таких факультетах як: медичний, юридичний, факультет державної безпеки, а також у військових навчальних закладах буде здійснюватися тільки державною мовою. Через мовний бар'єр студенти, що належать до національних меншин, можуть бути поставлені в не вигідне становище при доступі до спеціалізованих галузей освіти, і, у результаті, при доступі до роботи в громадських службах, а також у центральних і місцевих органах влади.

Рекомендації

150. Консультативний комітет призиває молдовську владу вживати будь-які заходи щодо розширення доступності й поліпшенню якості навчання державній мові, у тому числі в рамках існуючої системи освіти. Комітет рекомендує владі, консультуючись із

---

²⁹ Див, наприклад, лінгвістичний проект по вивченню державної мови для державних службовців, здійснений в 2006-2007 році Інститутом розвитку й соціальних ініціатив (IDIS Viitorul) і Національною асоціацією європейських викладачів Молдови (ANTEM), при співробітництві з місцевою владою й за підтримкою Верховного комісара ОБСЄ з питань національних меншин, учасниками якого стали близько 500 осіб.

представниками національних меншин, розробити комплексний, довгостроковий план заходів по інтеграції осіб, що належать до національних меншин. Більш того, дуже важливо, щоб поряд із заходами щодо підтримки вивчення державної мови здійснювалися заходи щодо захисту й розвитку мов і культур національних меншин, що передбачено принципами, закріпленими в Рамковій Конвенції.

151. Спеціальні додаткові заходи повинні бути початі для полегшення доступу осіб, що належать до національних меншин до вищої освіти, і, відповідно, для їхньої зайнятості в певних сферах державної служби.

Стаття 15 Рамкової Конвенції

Участь у соціально-економічному житті

Рекомендації двох попередніх циклів

152. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет призивав молдовську владу вжити заходів для рішення проблем суспільної ізоляції й маргіналізації ромів в соціально-економічному житті й суспільних справах. Крім того, Комітет шкодує, що імплементація програми по поліпшенню становища ромів, прийнятої Урядом в 2001 р., не принесла значимих результатів.

Сучасний стан

153. Консультативний комітет відзначає, що соціально-економічне становище осіб, що належать до національних меншин, у цілому, істотно не відрізняється від становища інших жителів Молдови. Проте, багато хто з них мешкає за межами столиці, іноді в економічно віддалених сільських місцевостях або прикордонних зонах, що обмежує їхню участь у соціально-економічному житті.

154. Консультативний комітет позитивно оцінює прийняття в грудні 2006 р. Плану дій з підтримки ромів на 2007-2010 роки, що охоплює наступні сфери: освіту, культуру, охорону здоров'я, соціальний захист, працевлаштування й громадський порядок. Проте, інформація, доведена до відомості Консультативного комітету, свідчить про низьку труднощі у процесі виконання Плану дій і прийнятих галузевих планів, таких як: недостатність координування імплементації планів, відсутність ефективного механізму моніторингу й оцінки досягнутих результатів. Більшість співрозмовників Консультативного комітету підкреслили, що головною проблемою є відсутність спеціального бюджетного фінансування на центральному й місцевому рівнях для імплементації зазначеного Плану. Представники ромів також інформували Консультативний комітет про те, що, на їхній погляд, роми недостатньо залучені в реалізацію й моніторинг Плану дій. Внаслідок цього, незважаючи на початі заходи й деякі результати, вплив імплементації Плану залишається обмеженим. Крім того, необхідно подальше планування на 2010 р.

155. Консультативний комітет розуміє, що умови життя ромів відрізняються залежно від району проживання. Деякі ромські родини живуть у гарних умовах, переважно в містах Сорока й Отачь, інші продовжують жити в крайній бідності й піддаються суспільної ізоляції, особливо в сільській місцевості³⁰. Консультативний комітет бере до уваги міри, що вживаються для працевлаштування й соціального захисту ромів у рамках Плану дій з підтримки ромів на 2007-2010 роки, разом з тим, Комітет стурбований тим, що участь ромів у соціально-економічному житті залишається обмеженою³¹. Як

³⁰ Див. ПРООН: *Висновки про положення ромів у Молдові (2007)*. Згідно з цими висновками, кожний другий ром живе в крайній нужді, а шість із 10 ромів в абсолютній убогості.

³¹ Рівень безробіття серед ромів на 50% вище, ніж серед мажоритарного населення. Там же.

відзначається далі (див. параграф 170), тільки для ромів обмежений доступ до служби в державних органах. Відповідно до інформації з різних джерел, представленої Консультативного комітету, вони ставляться до найбільш уразливих груп населення Молдови й особливо можуть відчути на собі наслідки сучасної економічної кризи³².

156. Багато представників ромської меншини живуть в умовах, що не відповідають нормам, і не мають доступу до системи охорони здоров'я. Хоча Консультативний комітет розуміє, що умови життя представників мажоритарного населення в сільській місцевості можуть бути важкими, Комітет особливо стурбований тим, що багато ромських сіл віднесені до категорії «села без майбутнього». Відсутність інвестицій в інфраструктуру посилює їхню ізольованість і рівень бідності.

Рекомендації

157. Владі рекомендується забезпечити виділення достатніх фінансових ресурсів на економічний розвиток регіонів з компактним проживанням національних меншин. Останні повинні бути активно залучені в програми по поліпшенню економічного становища регіонів, де вони проживають.

158. Консультативний комітет призиває Молдовську владу почати більш дійові заходи з метою підвищення результативності Плану дій з підтримки ромів і поліпшення становища ромів. Представники ромів повинні брати безпосередню участь в імплементації й моніторингу цього Плану³³.

159. Зокрема, необхідно почати заходи щодо включення бідних і ізольованих ромських сіл у сферу державної інвестиційної політики й політики інфраструктурного розвитку.

Участь у виборних органах

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

160. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет відзначав, що особи, що належать до національних меншин, досить добре були представлені в центральному й місцевих виборних органах. Однак, Комітет призивав владу переглянути положення закону про політичні партії, що ускладнюють участь національних меншин у цих органах.

Сучасний стан

161. Консультативний комітет відзначає, що особи, що належать до національних меншин, представлені в Парламенті, у тому числі після виборів 5 квітня 2009 р., у результаті їхнього включення в списки деяких політичних партій. Національні меншини також представлені у виборних органах на місцевому рівні, особливо в місцях їхнього компактного проживання. Проте, Консультативний комітет вважає, що сьогоднішнє представництво меншин у виборних органах не забезпечує їхньої ефективної участі в політичному житті країни й у процесі прийняття рішень (див. також вище коментарі до Статті 7).

162. Консультативний комітет відзначає, зниження виборчого порога з 6 до 5%, що частково відповідає рекомендаціям, які в останні роки неодноразово висловлювалися на

³² 61% ромів живуть менш чим на 2 долари США в день (міжнародна ознака бідності), а грошові перекази від родин, що працюють за кордоном, залишаються основним джерелом доходів для кожного п'ятого представника ромів. Там же.

³³ Див. також Консультативний комітет з Рамкової Конвенції про захист національних меншин: Другий тематичний коментар щодо ефективної участі представників національних меншин у культурному, соціальному й економічному житті, а також у громадських справах (2008).

державному й міжнародному рівнях. Комітет нагадує, що робити такі зміни необхідно задовго до виборів³⁴.

163. Консультативний комітет стурбований тим, що роми рідко представлені у виборних органах на місцевому й центральному рівнях. Це стосується також представників нечисленних меншин, таких як італійці, татари й інші.

164. Консультативний комітет зауважує, що Стаття 13, параграф 2 Кодексу про вибори Молдови від 10 квітня 2008 р., забороняє молдовським громадянам, що мають подвійне громадянство, бути членами Парламенту³⁵.

Рекомендації

165. Консультативний комітет призиває молдовську владу вжити заходів по поліпшенню представництва національних меншин у виборних органах, особливо по усуненню надмірних бар'єрів, у тому числі передбачених законом, з метою забезпечення ефективної участі національних меншин у суспільних справах.

166. Повинні бути початі заходи щодо збільшення представництва ромів на всіх рівнях. Особливу увагу необхідно приділити представництву нечисленних меншин.

167. Консультативний комітет призиває владу розглянути Статтю 13 параграф 2 Кодексу про вибори Молдови у світлі Спільного висновку Венеціанської комісії й ОБСЄ/Бюро демократичних інститутів і прав людини³⁶.

Участь у виконавчих і судових органах і громадських службах

Рекомендації двох попередніх циклів моніторингу

168. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет відзначив, що представництво національних меншин у державному управлінні незначно, особливо на вищому рівні.

Сучасний стан

169. Консультативний комітет стурбований тим, що рівень участі осіб, що належать до національних меншин, у всіх сферах державного управління, як і в громадських службах, залишається низьким. Однак, відповідно до Закону про права осіб, що належать до національних меншин, представництво національних меншин у виконавчих і судових органах на всіх рівнях, а також в армії й правоохоронних органах повинне бути «приблизно пропорційним»³⁷. Недостатнє володіння державною мовою часто стає перешкодою для доступу осіб, що належать до національних меншин, до державної служби (див. також вище коментарі до Статті 14) або для збереження зайнятості на державній службі. Однак, це тільки частково пояснює такий низький рівень зайнятості представників національних меншин у цій сфері.

170. Дійсно, представники національних меншин не залучені у виконавчі органи вищого рівня, включаючи Уряд, вони погано представлені в правоохоронних органах, судовій системі й громадських службах. Ця проблема стосується представників всіх меншин, як численних груп, наприклад, українців і гагаузів, так і ромів, рівень представництва яких у

³⁴ Див. Парламентська Асамблея Ради Європи «Інформаційна записка про функціонування демократичних інститутів у Молдові: коментарі до Резолюції 1666 (2009) про функціонування демократичних інститутів у Молдові». Див. також ОБСЄ/Бюро демократичних інститутів і прав людини: Посібник із залучення національних меншин у виборчий процес», 2001.

³⁵ Див. Європейський суд з прав людини, справа Тенасе й Кіртоака проти Молдови. Заява N 7/08. Рішення суду від 18 листопада 2008 р. Рішення суду не є остаточним (Стаття 44 § 2 Конвенції).

³⁶ Спільний висновок Венеціанської комісії й ОБСЄ/Бюро демократичних інститутів і прав людини щодо виборчого кодексу Молдови від 10 квітня 2008 р.

³⁷ Див. Статтю 24 Закону про права осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій, прийнятого в 2001 р.

державних службах обмежений і не підлягає моніторингу. Консультативний комітет дотримується думки, що підвищення участі ромів у сфері охорони здоров'я, працевлаштування й соціального забезпечення буде сприяти боротьбі з дискримінацією ромів і полегшить доступ представників ромського населення до цих сфер.

Рекомендації

171. Консультативний комітет призиває владу почати подальші дійові заходи по розширенню участі осіб, що належать до національних меншин, у державному управлінні, їхньої зайнятості в громадських службах, а також проводити моніторинг цієї ситуації. Необхідні додаткові заходи по розширенню й збереженню трудової зайнятості осіб, що належать до національних меншин, у тому числі організація навчальних програм і курсів перекваліфікації.

172. Необхідно почати особливі заходи щодо навчання державній мові, а саме державних службовців.

Консультації з національними меншинами

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

173. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет позитивно оцінив наявність механізму консультацій, що дозволяє національним меншинам брати участь у процесі прийняття рішень. Проте, Комітет рекомендував владі розвивати прямий діалог з організаціями, що представляють національні меншини.

Сучасний стан

174. Консультативний комітет відзначає, що 93 організації національних меншин входять до складу Координаційної ради етнокультурних організацій, що діє при Бюро міжетнічних відносин. Консультативний комітет задоволений тим, що в Раді широко представлені організації, у тому числі організації іммігрантів (див. вище коментарі до Статті 3).

175. Консультативний комітет висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що, за повідомленнями різних представників національних меншин, Координаційна рада більше не розглядається як важливий посередник в процесі прийняття державних рішень. Діалог з Урядом здійснюється тільки за допомогою Бюро міжетнічних відносин, внаслідок чого Координаційна рада займається головним чином культурними питаннями, хоча багато членів Ради виразили бажання більш тісного співробітництва з Урядом. Консультативний комітет стурбований тим, що це позбавляє осіб, що належать до національних меншин, однієї з можливостей для участі в процесі прийняття рішень. Більш того, організації, не акредитовані при Бюро міжетнічних відносин, обмежені в контактах із владою.

Рекомендації

176. Консультативний комітет рекомендує молдовській владі вжити заходів для ефективної діяльності Координаційної ради етнокультурних організацій як консультативного органу і ефективній участі осіб, що належать до національних меншин, у процесі прийняття рішень. Комітет також запрошує міністерства й відомства підтримувати прямі зв'язки із представниками меншин, у тому числі з тими, які не входять до складу Координаційної ради етнокультурних організацій.

Участь гагаузів у громадському житті

Сучасний стан

177. Представники гагаузької громади проінформували Консультативний комітет про недостатність можливостей для працевлаштування й відсутності інвестування в Гагаузію. Крім того, незважаючи на надані гагаузькій владі повноваження відповідно до Закону про

особливий правовий статус Гагаузії³⁸, вони стверджують, що не мають достатніх ресурсів і не в змозі розвивати інфраструктуру й економічну діяльність надалі. У результаті цього, підсилася еміграція гагаузького населення, особливо фахівців з вищою освітою, таких як лікарі й педагоги. Скоротилося населення багатьох гагаузьких сел.

178. Консультативний комітет стурбований тим, що, незважаючи на представництво гагаузької меншини у виборних органах Гагаузії в силу її особливого правового статусу, гагаузи не представлені в Парламенті Республіки Молдова. В інформації, представленій Консультативному комітету, вказується, що функціонування автономії ускладнюється рядом невідповідностей у розподілі повноважень між центральним Урядом і владою Гагаузії, що часом приводить до конфліктних стосунків.

Рекомендації

179. Влада повинна забезпечити виділення достатньої кількості фінансових ресурсів на економічний розвиток Гагаузії.

180. Необхідно почати заходи для поліпшення представництва гагаузької меншини на центральному рівні. Консультативний комітет призиває владу налагодити діалог з метою більш точного визначення повноважень Гагаузького автономного територіального утворення й забезпечення ефективного функціонування автономії.

Стаття 18 Рамкової Конвенції

Двостороннє співробітництво

Висновки двох попередніх циклів моніторингу

181. У рамках попередніх циклів моніторингу Консультативний комітет призивав молдовську владу забезпечити ефективну реалізацію різних двосторонніх договорів і угод, підписаних Молдовою в сфері захисту прав національних меншин.

Сучасний стан

182. Консультативний комітет із задоволенням відзначає широкий прикордонний обмін і тісне трансграничне співробітництво з Україною, що відповідає інтересам представників української меншини. Більш того, Комітет вітає підписання програм міжрегіонального співробітництва в сфері захисту прав національних меншин між Одеською областю України й півднем Молдови, між Чернівецькою областю України й північчю Молдови. Комітет очікує, що Угода між Україною й Республікою Молдова про співробітництво в галузі захисту прав національних меншин, розроблена в 2008 р., буде ратифікована молдовським Парламентом.

183. Консультативний комітет вітає підписання угод у галузі освіти між Молдовою, Україною й Болгарією відповідно. Ці програми передбачають обміни студентами із числа осіб, що належать до національних меншин, між відповідними країнами. Реалізація подібних обмінів сприяє збереженню й підтримці мов і культурної спадщини національних меншин. Консультативний комітет підкреслює важливість підписання міжвідомчих програм співробітництва між Бюро міжетнічних відносин і аналогічними органами Болгарії (Агенція «Болгари за кордоном»), а також Латвії, Литви й Естонії.

---

³⁸ Відповідно до Закону про особливий правовий статус Гагаузії (Гагауз Ери) від 1994 р., повноваження, що стосуються місцевого бюджету, делегуються владі автономії.

Рекомендації

184. Консультативний комітет призиває молдовську владу продовжувати політику по розвитку співробітництва в галузі захисту національних меншин із сусідніми країнами. Зокрема Комітет очікує набуття чинності нової угоди з Україною.

III. ЗАКЛЮЧНІ ВИСНОВКИ

185. Консультативний комітет вважає, що дані заключні висновки можуть стати основою для висновків і рекомендацій відносно Молдови, які будуть прийняті Комітетом Міністрів

Позитивні зміни після двох циклів моніторингу

186. Молдова проявила дійовий підхід до проведення моніторингу й почала ряд заходів щодо розповсюдження результатів попередніх циклів моніторингу, зокрема їхній переклад різними мовами меншин. Влада також застосувала на практиці комплексний підхід у спілкуванні із представниками національних меншин.

187. В галузі захисту від дискримінації були початі позитивні заходи з метою удосконалення законодавства по боротьбі з дискримінацією. Консультативний комітет очікує пріоритетного прийняття комплексного анти-дискримінаційного закону. Значна робота в сфері запобігання й моніторингу проявів дискримінації була здійснена Парламентськими адвокатами.

188. Влада продовжила підтримувати діяльність по збереженню й розвитку культурної спадщини національних меншин. Громадське телебачення й радіо продовжували випуск програм мовами меншин, хоча, обсяг, якість і час телевізійного віщання залишаються незадовільними.

189. Віруючим мусульманам на кишинівському цвинтарі було виділено спеціальне місце для поховань.

190. Розширилися можливості для вивчення мов меншин. Особливу увагу приділялося розробці підручників по вивченню мов меншин. Були початі міри для розширення застосування моделі «експериментальних шкіл», у яких навчання здійснюється мовами меншин. У шкільну програму були введені нові предмети з метою просування в суспільстві толерантності й взаємоповаги. У деяких містах були початі заходи щодо розширення охоплення дітей ромів навчанням у школах і залученню їх до освіти в цілому.

191. Влада підписала ряд угод з метою розвитку транскордонного співробітництва в галузі захисту національних меншин, у тому числі на регіональному рівні.

Невирішені проблеми після двох циклів моніторингу

192. Результати перепису населення 2004 р. щодо етнічного походження і мовної приналежності не є вичерпно достовірними. Більш того, інформація про соціально-економічне становище й освітній рівень осіб, що належать до національних меншин, залишається обмеженою. Відсутній систематичний збір даних про випадки дискримінації.

193. Хоча для молдовського суспільства характерні мирні відносини між представниками різних груп, тривогу викликає той факт, що лінгвістичні розбіжності іноді використовуються з метою розколу суспільства. Більш того, особи, що належать до деяких груп, таких як неєвропейські іммігранти й роми, часто стикаються з нетерпимістю, часом розпалюваною засобами масової інформації, а також з образами й дискримінаційними діями. Надходять також часті повідомлення про непристойне й грубе поводження поліції стосовно цих груп.

194. В останні роки зменшилася підтримка, яку надається Бюро міжетнічних відносин і іншим інститутам, пов'язаним із проблемами національних меншин. Щодо системи виділення підтримки з метою збереження й розвитку культурної спадщини національних меншин, представники останніх висловлювали стурбованість у зв'язку з недостатністю прозорості й участі в цій системі організацій і представників меншин. Нечисленні меншини скаржаться на недостатність підтримки по збереженню їхньої культури й мов.

195. Прийняття нового Закону про релігійні культу в 2008 р. не сприяло мусульманським організаціям у рішенні питань про визнання ісламу в Молдові як релігії. Це перешкоджає ефективній реалізації їхнього права на вираження своєї релігійної приналежності й створення релігійних установ, організацій і асоціацій.

196. Незважаючи на здійснення різних програм, викладання державної мови особам, що належать до національних меншин, залишається незадовільним. Це може обмежити можливості для їхньої ефективної участі в суспільних справах і соціально-економічному житті. Крім того, подальший розвиток системи вивчення й навчання мовами меншин ускладнюється недостатністю ресурсів, а саме підручників і відсутністю адекватної підготовки кадрів.

197. Незважаючи на прийняття спеціальних планів заходів щодо поліпшення становища ромів і здійснення деяких заходів на місцевому рівні, багато ромів продовжує жити в ізольованих селах, в умовах крайньої бідності й слабо залучені в освітній процес. Їхня участь у громадських справах залишається обмеженою. Вони часто стикаються з дискримінацією й ворожими настроями в суспільстві. Імплементация Плану дій з підтримки ромів на 2007-2010 роки не привела до значного поліпшення ситуації, зокрема у зв'язку з виділенням недостатніх ресурсів.

198. Участь осіб, що належать до національних меншин, у державному управлінні більш обмежена, ніж участь у виборних органах. Зайнятість ромів і осіб, що належать до нечисленних національних меншин, у державному управлінні залишається особливо низьким.

199. Представники меншин висловлюють стурбованість тим, що органи, які приймають рішення, не повною мірою використовують можливості Координаційної ради етнокультурних організацій, як консультативного органа з питань національних меншин.

200. Функціонування гагаузької автономії ускладнюється непогодженістю в розподілі повноважень між центральним Урядом і органами управління Гагаузії.

Рекомендації

201. Додатково до мір, що впливають із рекомендацій у Розділах I і II, Консультативний комітет призиває владу взяти наступні заходи для поліпшення реалізації Рамкової Конвенції:

Проблеми, що вимагають негайного рішення³⁹

- **прийняти в пріоритетному порядку комплексне антидискримінаційне законодавство; здійснювати на регулярній основі моніторинг проявів дискримінації, расової ворожості й антисемітських дій;**
- **почати більш дійові заходи по боротьбі з усіма формами прояву нетерпимості, у тому числі в засобах масової інформації й у політичному житті, просувати взаємоповагу й взаєморозуміння; забезпечити ефективне розслідування й застосування санкцій щодо всіх випадків неналежного поведіння поліції;**
- **почати більш дійові заходи по забезпеченню результативності імплементації Плану дій з підтримки ромів, а саме домогтися значного й довгострокового поліпшення положення ромів у всіх галузях, у тому числі за допомогою виділення необхідних ресурсів для його реалізації; взяти заходів для розширення представництва ромів на всіх рівнях.**

³⁹ Рекомендації викладені відповідно до порядку статей Рамкової Конвенції.

Подальші рекомендації⁴⁰

- Забезпечити проведення наступного перепису населення в повній відповідності з міжнародними рекомендаціями, особливо в сфері збору даних про етнічне походження і мовну приналежність.
- Надати відповідну підтримку Бюро міжетнічних відносин як головному виконавцю державної політики в галузі національних меншин і міжетнічних відносин.
- Забезпечити прозорість і участь організацій національних меншин у наданні підтримки в їхній діяльності, приділяти належну увагу потребам всіх національних меншин, у тому числі нечисленних груп в галузі збереження й розвитку їхніх культур і мов.
- Забезпечити віруючим мусульманам і особам, що належать до інших релігій, право на свободу віросповідання й створення релігійних інститутів, організацій і товариств.
- Докладати зусиль для розвитку системи багатомовної освіти, у тому числі освіти мовами меншин. Вживати будь-які заходи для реального поліпшення доступності і якості навчання державній мові.
- Почати подальші дійові заходи для підвищення ступеня участі осіб, що належать до національних меншин, у тому числі нечисленних груп у державному управлінні й громадських службах.
- Забезпечити ефективне функціонування Координаційної ради етнокультурних організацій, як консультативного механізму, і можливості для участі представників національних меншин у процесі прийняття рішень.
- Продовжити діалог з метою більш точного визначення повноважень Гагаузської влади для забезпечення більшої ефективності функціонування Автономного територіально утворення Гагаузія.

---

⁴⁰ Рекомендації викладені відповідно до порядку статей Рамкової Конвенції.

Резолюція CM/ResCMN(2010)6
щодо виконання Республікою Молдова Рамкової конвенції
про захист національних меншин
Ухвалена Комітетом Міністрів 5 травня 2010 у рамках 1084-й зустрічі
Заступників міністрів

Комітет Міністрів, відповідно до статей 24 – 26 Рамкової конвенції про захист національних меншин (далі - Рамкова конвенція);

Беручи до уваги Резолюцію (97)10 від 17 вересня 1997 року щодо порядку моніторингу зобов'язань держав, у відповідності зі статтями 24-26 Рамкової конвенції, прийнятої Комітетом Міністрів;

Беручи до уваги порядок проведення голосування, прийнятий у контексті Резолюції (97)10⁴¹;

Беручи до уваги документ про ратифікацію, представлений Молдовою 20 листопада 1996 року;

Нагадуючи, що 24 лютого 2009 року Уряд Молдови представив Державний звіт у рамках третього циклу моніторингу імплементації Рамкової конвенції;

Розглянувши треті Висновки Консультативного Комітету стосовно Молдови, ухвалені 26 червня 2009, а також письмові коментарі Республіки Молдова, отримані 11 грудня 2009;

Прийнявши також до відома коментарі інших урядів,

1. Ухвалює наступні висновки відносно Молдови:

а) Позитивні зміни

Молдова виробила активний підхід до організації процесу моніторингу й прийняла ряд дійових заходів по розповсюдженню результатів двох попередніх циклів моніторингу, а саме здійснивши їхній переклад різними мовами національних меншин. Також влада на практиці застосувала комплексний підхід у процесі взаємодії із представниками національних меншин.

В галузі захисту від дискримінації були початі позитивні заходи для удосконалення законодавчої бази по боротьбі з дискримінацією. Очікується прийняття в пріоритетному порядку нового антидискримінаційного закону. Крім того, парламентськими адвокатами було проведено важливу роботу в галузі запобігання й моніторингу проявів дискримінації.

Влада продовжує підтримувати діяльність по збереженню й розвитку культурної спадщини національних меншин. Громадське телебачення й радіо продовжують випуск програм мовами меншин, хоча, обсяг, якість і час телевізійного віщання залишаються незадовільними.

Спеціальне місце для поховань було виділено на кишинівському цвинтарі віруючим мусульманам.

Розширилися можливості для вивчення мов меншин. Особливу увагу приділяється розробці підручників по вивченню мов меншин. Були початі заходи щодо розширення застосування моделі «експериментальних шкіл», у яких навчання здійснюється мовами

---

⁴¹ У контексті прийняття Резолюції (97)10 17 вересня 1997 року Комітет Міністрів також ухвалив наступне положення: «Рішення відповідно до Статей 24.1 і 25.2 Рамкової конвенції приймаються 2/3 голосів представників Договірних сторін, у тому числі більшістю голосів представників Договірних сторін, що засідають у Комітеті Міністрів, у підтримку висунутої пропозиції».

меншин. У шкільну програму були введені нові предмети з метою просування в суспільстві толерантності й взаємоповаги. У деяких містах були початі заходи щодо розширення охоплення дітей ромів навчанням у школах і залученню їх до освіти в цілому.

Влада підписала ряд угод з метою розвитку транскордонного співробітництва в галузі захисту національних меншин, у тому числі на регіональному рівні.

б) Невирішені проблеми

Результати перепису населення 2004 р. щодо етнічного походження і мовної приналежності не є вичерпно достовірними. Більш того, інформація про соціально-економічне становище й освітній рівень осіб, що належать до національних меншин, залишається обмеженою. Відсутній також систематичний збір даних про випадки дискримінації.

Хоча для молдовського суспільства характерні мирні відносини між представниками різних груп, тривогу викликає той факт, що лінгвістичні розбіжності іноді використовуються з метою розколу суспільства. Більше того, особи, що належать до деяких груп, таких як неєвропейські іммігранти й роми, часто стикаються з нетерпимістю, часом розпалюваною засобами масової інформації, а також з образами й дискримінаційними діями. Надходять також часті повідомлення про непристойне й грубе поводження поліції стосовно представників цих груп.

В останні роки зменшилася підтримка, яку надається Бюро міжетнічних відносин і іншим інститутам, пов'язаним із проблемами національних меншин. Щодо системи надання підтримки з метою збереження й розвитку культурної спадщини національних меншин, представники останніх висловлюють стурбованість у зв'язку з недостатньою прозорістю й участю в цій системі організацій і представників меншин. Нечисленні меншини висловлюють побажання про надання їм більшої підтримки для збереження їхньої культури й мов.

Прийняття нового Закону про релігійні культу в 2008 р. не сприяло мусульманським організаціям у рішенні питань про визнання ісламу в Молдові як релігії. Це перешкоджає ефективній реалізації їхнього права на вираження своєї релігійної приналежності й створення релігійних установ, організацій і асоціацій.

Незважаючи на реалізацію різних програм, викладання державної мови особам, що належать до національних меншин, залишається незадовільним. Це може обмежити можливості для їхньої ефективної участі в громадських справах і соціально-економічному житті. Крім того, подальший розвиток системи вивчення й навчання мовами меншин ускладнюється недоліком ресурсів, а саме підручників і відсутністю адекватної підготовки кадрів.

Незважаючи на прийняття спеціальних планів заходів щодо поліпшення становища ромів і реалізації деяких заходів на місцевому рівні, багато ромів продовжують жити в ізольованих селах в умовах крайньої бідності і слабо залучені в освітній процес. Їхня участь у громадських справах також залишається обмеженою. Більш того, вони часто стикаються з дискримінацією й ворожими настроями в суспільстві. Виділення більшої кількості ресурсів сприяло б більш ефективній імплементації Плану дій з підтримці ромів на 2007-2010 роки.

Участь осіб, що належать до національних меншин, у державному управлінні більш обмежена, ніж участь у виборних органах. Зайнятість ромів і осіб, що належать до нечисленних національних меншин, у державному управлінні залишається особливо низкою.

Представники меншин висловлюють стурбованість тим, що органи, які приймають рішення, не повною мірою використовують можливості Координаційної ради етнокультурних організацій як консультативного органа з питань національних меншин.

Функціонування гагаузької автономії ускладнюється неузгодженістю в розподілі повноважень між центральним урядом і органами управління Гагаузії.

2. Приймає наступні рекомендації щодо Молдови:

Додатково до заходів, прийняття яких необхідне для реалізації детальних рекомендацій, викладених у Розділі I і II Висновків Консультативного Комітету, владі необхідно вжити наступних заходів для подальшого поліпшення імплементації Рамкової конвенції:

Проблеми, що вимагають негайного рішення⁴²

- прийняти в пріоритетному порядку комплексне антидискримінаційне законодавство; здійснювати на регулярній основі моніторинг проявів дискримінації, расової ворожості й антисемітських дій;
- почати більш дійові заходи по боротьбі з усіма формами прояву нетерпимості, у тому числі в засобах масової інформації й у політичному житті, просувати взаємоповагу й взаєморозуміння; забезпечити ефективне розслідування й застосування санкцій щодо всіх випадків неналежного поведіння поліції;
- почати більш дійові заходи по забезпеченню результативності імплементації Плану дій з підтримки ромів, а саме домогтися значного й довгострокового поліпшення положення ромів у всіх галузях, у тому числі за допомогою виділення необхідних ресурсів для його реалізації; вжити заходів для розширення представництва ромів на всіх рівнях.

Подальші рекомендації⁴³

- Забезпечити проведення наступного перепису населення в повній відповідності з міжнародними рекомендаціями, особливо в сфері збору даних про етнічне походження і мовну приналежність.
- Надати відповідну підтримку Бюро міжетнічних відносин як головному виконавцю державної політики в галузі національних меншин і міжетнічних відносин.
- Забезпечити прозорість і участь організацій національних меншин у наданні підтримки в їхній діяльності, приділяти належну увагу потребам всіх національних меншин, у тому числі нечисленних груп в галузі збереження й розвитку їхніх культур і мов.
- Забезпечити віруючим мусульманам і особам, що належать до інших релігій, право на свободу віросповідання й створення релігійних інститутів, організацій і товариств.
- Докладати зусиль для розвитку системи багатомовної освіти, у тому числі освіти мовами меншин. Вживати будь-які заходи для реального поліпшення доступності і якості навчання державній мові.
- Почати подальші дійові заходи для підвищення ступеня участі осіб, що належать до національних меншин, у тому числі нечисленних груп у державному управлінні й громадських службах.

⁴² Рекомендації викладені відповідно до порядку статей Рамкової Конвенції

⁴³ Рекомендації викладені відповідно до порядку статей Рамкової Конвенції

- Забезпечити ефективне функціонування Координаційної ради етнокультурних організацій, як консультативного механізму, і можливості для участі представників національних меншин у процесі прийняття рішень.
- Продовжити діалог з метою більш точного визначення повноважень Гагаузької влади для забезпечення більшої ефективності функціонування Автономного територіально утворення Гагаузія.

3. Закликає Уряд Молдови, відповідно до Резолюції (97)10:

- a. продовжити діалог з Консультативним комітетом;
- b. регулярно інформувати Консультативний комітет про заходи, початі для реалізації висновків і рекомендацій, що містяться в розділах 1 і 2 даного документу.

ЗМІСТ

КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ТРЕТІ ВИСНОВКИ ПО МОЛДОВІ.....	4
РЕЗОЛЮЦІЯ СМ/ResCMN(2010)6 щодо виконання Республікою Молдова Рамкової конвенції про захист національних меншин.....	38

Biroul Relații Interetnice
Adresa: str. A. Mateevici, 109/1
mun. Chișinău, Republica Moldova
MD-2009

Tel.: (373 22) 21 40 80
Tel./Fax. (373 22) 24 15 32
e-mail: brimoldova@bri.gov.md

Editura EPC Primex-Com
mun. Chișinău, str. M. Cibotari, 59/6
Tel./ Fax. 22 72 88